REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul IV
Nr. 26-28
(146-148)
5-12 august 1994

Redactor Șef MARIN SORESCU

Ilustrăm acest număr cu Picasso și tauromahie

Nicolae ILIESCU

Negocierea șicanei

„Ci scurt răstimp se scurse până când / (zic scurt între-așteptare și vedere), / se-aprinse ceru-n zări străluminând."
Dante, *Paradisul*, Cântul XXIII, versurile 16-18. Asta ca auto-motto.

Arhitectura complexă şi organică a vieţii noastre se mulează perfect pe coloanele de timp ridicate de câtva timp încoace. Viaţa orăşenească, fostă rustică, din care comicul răzbate aerisit şi involuntar, ne-a cuprins vitejeşte. Inşi ce au pornit la drumeag cu un capital tulburător de charismă au dat faliment pe parcurs. Inşi ce însemnau câte ceva pentru o duzină de dascăli şcoliţi în şezători literare s-au dat de-a berbeleacul intrând într-un labirint întunecat. Reviste cu tirajul subţiat adăpostesc alţi inşi care îşi mai închipuie că împletesc şi despletesc biografii. Încă nu ne-am pârguit într-o lume normală, dar încă de pe acum fiecare revistă literară va avea cititorii ei şi scara ei de acces spre cerul valorilor, diferite de o alta, aflată prin apropiere. Se vor face şi reface cârdăşii, alianţe, uniuni, asociaţii. Ce-i rău în asta?

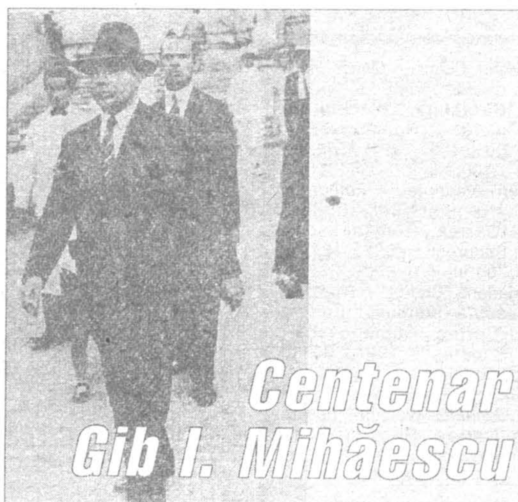
Încă nici nu s-a născut bine (datează din 16 iunie a.c., când o cinzeacă de persoane s-au strâns de ploaie în sala Teatrului de comédie) şi ASPRA Română iradiază suspiciuni. Unele fondate, altele nu. Toţi cei din ASPRO evoluează la categoria „speranţe", e adevărat. Dar ei mai au înainte cam vreo cinci ani de încercări. Nu fac nimic, alţii la rând! Aşa-i legea anonimă, ca folclorul, a firii. Dar nici ceilalţi (cu puţine excepţii) nu şi-au dat cărţile decât la masa de joc, însemnându-şi-le pe spate şi trăgând cu ochiul la adversar. Yambs-ul literar nu-i literatură, e yambs!

Altfel luată chestiunea, să spui că într-o parte sunt criticii şi în alta nu e iarăşi o prostie. Lucrul e cât se poate de clar, ce mai, sare în ochi şi în bucate: dacă un critic nu e scriitor, nu e nimic. Nu orice recenzent înăcrit în gazete aflate la depărtare de drumul judeţean, năclăit în repetarea câte unui text de gimnaziu, e critic.

Dorinţa de alegere a vecinătăţii e omenească. Cum tot omenească a fost şi munca de cercetare a unor critici, cu aplicăţiune, a literaturii smulse din contextul epocii. Multe vor rămâne în context, altele se vor spăla şi vor ieşi de acolo. Chiar dacă au ţinut în lesă şi din scurt scriitorii, mizând pe unii la derby-ul de anul ăsta, pe alţii în anul următor, criticii nu prea au greşeli fundamentale la activ. Deşi, uneori, au mai croit câte o cronică interactivă, la alegerea scriitorului şi a cititorului. Oricând şi oricum, scriitorii importanţi ai ultimilor patruzeci de ani vor fi Preda, Stănescu, D.R. Popescu, Sorescu, E. Barbu, Fănuş Neagu, Simion, Bălăiţă, Manolescu. Generaţia optzeci a pătruns în literatură trasă de mână de cei mai importanţi critici, ajutată să publice şi să subziste de cei mai generoşi şi importanţi scriitori de mai sus şi de alţii ca ei. La care, evident, se adaugă, cu prioritate, autorul vorbei „desant", profesorul Ov. S. Crohmălniceanu.

N-avem străzi asfaltate pe care să alerge bicicliştii literaturii. Mai nou, Mircea Cărtărescu a fost nominalizat la Médicis şi a avut cronici în „Lire", „Quinzaine littéraire", „Magazine littéraire". Câţi ca el? Sigur că o nominalizare nu cheamă neapărat şi primăvara Oscarului. Pentru ca el, şi alţii ca el, să ajungă la linia de sosire, trebuie rulat în pluton. Dar trebuie să mai ştim şi să ne ţinem echilibrul.

Marin Preda un moralist în era ticăloşilor, de Eugen Simion ▲ Nichita Stănescu – inedit ▲ Poeme de Marin Sorescu ▲ „Decameronul românesc", proză inedită de Victor Papilian ▲ Amintiri de la Şcoala de Literatură, de Dumitru Micu ▲ Mai semnează: Valeriu Cristea, Crişu Dascălu, Valerian Sava, Andrei Grigor

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CALENDAR

Colocvii şi festivaluri

ALBA. Colocviu de literatură „Ion Lăncrănjan" - 12 august, comuna Oarda de Sus.
BACĂU. „Tescani '94", tabără internaţională de artă plastică - 10-31 august, comuna Tescani.
BISTRIŢA NĂSĂUD. „Nunta Zamfirei", festival de folclor - 11-17 august, Bistriţa.
BUCUREŞTI. „Liviu Rebreanu - creator al romanului românesc modern", expoziţie de carte - vernisajul 5 august, Biblioteca „Vasile Alecsandri".
CARAŞ-SEVERIN. „Poemele luminii", tabără de creaţie literară şi concurs de poezii, ediţia a XV-a - 9-15 august, Casa de cultura Oraviţa.
CLUJ. Festival internaţional de folclor - 6-10 august, Cluj-Napoca.● Tabăra de dans şi cântec popular - 7-14 august, comuna Sadislava.
CONSTANŢA. Expoziţie de icoane pe sticlă - 12-25 august, Muzeul de artă Constanţa.
DOLJ. „Scoarţe şi chilimuri din Câmpia Băileştilor", expoziţie - vernisajul 9 august, Muzeul Olteniei. ●„Panait Istrati - 110 ani de la naştere", expoziţie de carte - 10-20 august, Biblioteca judeţeană Craiova.
HARGHITA. „Arcso '94", expoziţie-târg de ceramică, ediţia a XVII-a - 6-7 august, comuna Corund, Pădurea Arcso.
SĂLAJ. „Guraslău '94", serbare câmpenească - 7 august, Dealul Guraslău.
SIBIU. „Opera de cameră", festival - 7-14 august, Filarmonica Sibiu.
SUCEAVA. „Arcanul", festival internaţional de folclor - 11-14 august, Rădăuţi● „Ochiul lui Păun", târg al olarilor - 11-14, august, Rădăuţi.
TULCEA. „Peisaje tulcene", expoziţie de pictură şi grafică - Casa cărţii, Tulcea.
VASLUI. „Hora din străbuni", festival folcloric tradiţional - 7 august, Teatrul de vară Vaslui.

BIBLIOGRAFIE

Marin Bucur - *Opera vieţii. O bibliografie a lui I.L. Caragiale*, II, Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1994., 552 p., 1.100 lei.
Ion Amăriuţei - *Fotograful orb* (versuri), Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1994, 184 p. 700 lei.
Mariana Codruţ - *Existenţa acută* (versuri), Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1994, 90 p. 500 lei.
Simona Popescu - *Juneatus* (versuri), Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1994, 126 p., 600 lei.

REVISTA REVISTELOR

Manuscriptum

Nu ştim cine s-ar putea îndoi de necesitatea editării unei publicaţii precum *Manuscriptum*, revistă de cercetare a istoriei

literare, foarte căutată în ţara noastră şi în străinătate, cu un public numeros şi constant. Cu toate acestea ştim că apariţia ei este mult îngreunată, că lucrurile se mişcă încet şi nu din cauza redacţiei. De curând s-a ivit numărul, în multiplu de patru, al *Manuscriptum*-ului pe anul 1993, care va fi primit, nu încape îndoială, cu mare bucurie şi va alunga, cel puţin pentru o clipă, motivele de întristare sosite dinspre partea periodicităţii.

În recenta apariţie cercul amintirilor e în directă atingere cu realitatea contemporană, numărul fiind dedicat postumităţii literare celei mai apropiate. Sunt nume sonore sau autori foarte importanţi până mai ieri în viaţă: Nichita Stănescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Geo Bogza, Ion Băieşu, Eugen Barbu, Gheorghe Pituţ, Leonid Dimov, Radu Petrescu, Florin Mugur, N. Steinhardt, Virgil Mazilescu, Ion Caraion, Marius Robescu, Romulus Guga, Vasile Lovinescu, Modest Morariu şi alţii. Pare de necrezut - fiindcă lista e mai lungă - ce decimare a suferit literatura română în ultimii ani, o literatură a cărei vârstă critică se situează, din nefericire, în multe din cazurile notabile, între 50 şi 60 de ani. Despre autorii de curând dispăruţi scriu critici, istorici şi cercetători de seamă ca Romul Munteanu, Dumitru Micu, Petru Creţia, Alexandru George, Emilia St. Milicescu, ori îi evocă poeţii Gheorghe Tomozei, Petre Stoica şi Cezar Ivănescu. Unele dintre fragmentele literare inedite, paginile de jurnal şi corespondenţă (însoţite de o bogată iconografie, desene şi foto) sunt comentate de mai tinerii Mircea Cărtărescu, Ion Stratan, Alexandru Condeescu, Lucian Chişu, Mariana Marin, Dumitru Aug. Doman.

Fiecare număr din publicaţia editată de Ministerul Culturii şi Muzeul Literaturii Române este o sărbătoare pentru înpătimiţii şi cunoscătorii artei literare. Revista şi-a impus şi consolidat un binemeritat prestigiu, la care se adaugă integral tomul pentru 1993. Deci ar fi păcat să devină o frumoasă, chiar şi de neşters, amintire.

L.C.

Action poétique

Indiferent de frecvenţa cu care „îi cade" cuiva în mână o publicaţie de literatură (străină), rareori se întâmplă ca vreuna să lase o impresie atât de agreabilă bizară ca în cazul revistei Action poétique, pentru că, să recunoaştem, o revistă (de literatură!) care reproduce pe prima copertă un portret - destul de modern artisticizat printr-o ingenioasă estompare - al lui Rimbaud, iar pe ultima o reţetă culinară pentru „o friptură fără pereche", nu e deloc dintre cele obişnuite. O observaţie necesară este însă că, dacă portretul e real, reţeta e (mai mult sau mai puţin) o farsă, sursa ei fiind „o carte de bucate din secolul XIX a cărei copertă şi pagină de titlu au dispărut". Faptul lămureşte, cumva, concepţia şi structura acestei reviste cu apariţia trimestrială (numărul la care facem referire este datat „1994, vara") şi cu preţ de (numai) 50 de franci exemplarul. Înainte de a schiţa un rezumat al conţinutului, să mai amintim că pe coperta interioară a revistei e reprodusă o foarte izbutită fotografie (în clar, de această dată) a recent dispărutului Gherasim Luca, român de origine. Cu aceste date, profilul revistei deja se conturează: o asociere a formulei tradiţionale (inevitabile, cel puţin în formatul broşurii şi în aşezarea textelor în pagină) cu texte care ar putea fi considerate de o îndrăzneală avangardistă actualizată. A nu se crede că seriozitatea lor ar avea de suferit în favoarea atipismului ostentativ. Nicidecum. textele despre Rimbaud („Rimbaud en pièces"), Rainer maria Rilke „(Maître d'art et maître de vie"), depre poezia americană sau despre soarta poeziei în general („La poésie va-t-elle disparaître?") au subtanţialitate aproape erudită. Stilul se află, de la un texte la altul, în diferite grade de „răspăr" cu obişnuinţele cititorului „serios". De aici rezultă, de fapt, originalitatea acestei reviste cum încă la noi nu există. Nu ştiu dacă e bine sau rău, dar remarca se cere formulată.

A.G.

TUR DE ORIZONT

Pompon

Dl Mihai Zamfir, profesor universitar şi posesor de rubrică la „România literară" se războieşte cu Clujul. În nr. 29, din 27 iulie-2 august a.c., D-sa arbitrează în domeniul ştiinţei: „*Iată însă că adevărurile noastre despre arheologie - ce păreau bine consolidate - încep să se clatine: la Cluj, în aceste zile, ele sunt repuse în discuţie de către nişte diletanţi în arheologie dar specialişti cu acte-n regulă în provocarea de scandaluri. Ce contează că habar n-au când a fost fondată Roma ori până unde se întindea Dacia? Pentru ei, istoria e doar un pretext. Apelează la ea ca la o rezervă de eternitate atunci când vor să-şi aranjeze afaceri extrem de concrete şi contemporane. Au bătut monedă până la saţietate pe tema Avram Iancu - acum mizează pe un ipotetic Forum roman, aflat - ca din întâmplare - tocmai sub statuia regelui Matei Corvin, în centrul oraşului.*"

Mai întâi, că Roma n-a fost „fondată", ci „fundată", şi dacă nici profesorii universitari de limba română nu disting nuanţele, e grav. Că fundarea Romei a fost la 753 ante Christum, asta ştiu şi elevii, şi e puţin probabil, improbabil de fapt, ca istoricii care şi-au pus problema existenţei unui forum roman la Cluj să nu cunoască abecedarul istoriei. Dacă este vorba, apoi, de un forum, el nu poate fi aşa, un fel de bănuţ care s-ar afla sub un punct topografic, ci o întindere, o piaţă, nu? I-ar sta rău lui Mathias Rex să patroneze, călare, un forum roman? Pe Columna lui Traian e statuia Sfântului Petru, iar antichităţile nu se neagă. Dl Mihai Zamfir, însă, a vorbit despre „adevăruri" ca despre principii - şi l-a evocat, împotriva „diletanţilor" de azi, pe Schliemann, descoperitorul Troiei. Să nu ştie dl Mihai Zamfir că Schliemann este, în arheologie, tocmai etalonul... diletantismului? Ce mai discuţie, românul spune la asta „două vorbe - trei prostii", şi oricât am citi/cita din dl Mihai Zamfir, „prostiile" vor creşte „la cub" faţă de afirmaţii (cuvinte), cam... cum să spunem? - cam cum este un pompon fondantă faţă de fâşia de papillon din care provine.

Dileme aspre

În legătură cu recent înfiinţata ASPRO (Asociaţia Scriitorilor Profesionişti din România) se pronunţă dl. Laurenţiu Ulici, preşedintele U.S. (Uniunea Scriitorilor), dl Nicolae Manolescu, directorul general al R.l. (România literară), şi dl Ion Bogdan Lefter, preşedintele... ASPRO. Dl Laurenţiu Ulici: „*N-am înţeles ce sens dau ei noţiunii de profesionist, pentru că profesionist la această oră înseamnă scriitorul care trăieşte din scris. Ei sunt oameni care au scris foarte puţin, au publicat foarte puţine cărţi, n-au operă şi sunt departe de a putea să trăiască din scris. Dacă nu dau acest sens noţiunii de profesionist, trebuie să expliciteze sensul pe care-l dau*". Dl Nicolae Manolescu: „*Autodeclarându-şi asociaţia profesionistă, fondatorii lasă a se înţelege că U.S. nu este, ea, compusă exclusiv din autori profesionişti. Lucru profund fals. U.S. a fost şi a rămas o organizaţie bazată pe criterii profesionale clare şi din rândurile ei n-au făcut parte decât scriitorii de meserie*" („România literară", 27 iulie - 2 august)

Dl Ion Bogdan Lefter: „*Termenul «profesionist» pe care l-am arborat în titulatura asociaţiei noastre are - într-adevăr - o notă provocatoare. Am recunoscut-o cu toţii şi ne-am asumat-o. Chiar la fondarea ASPRO s-au făcut auzite obiecţii exact în sensul ăsta: câţiva dintre colegii noştri au spus că, pe de o parte, foarte puţini dintre noi trăiesc exclusiv din scris, foarte puţini sau nici unul; şi că, în altă ordine de idei, ar putea apărea suspiciunea că i-am considera neprofesionişti pe cei care nu sunt membri ai acestei asociaţii. Până la urmă am convenit - prin vot! - să privim profesionismul literar într-un sens mai larg şi, probabil, mai înţelept*" („22", 20-26 iulie a.c.)

Pe noi nu ne interesează termenul „arborat" (deşi, o asociaţie de scriitori care... nu scriu ar fi ca o turmă de oi care nu pasc ori ca un grup de meseni care nu consumă, ca o nuntă fără lăutari, etc; deşi, ori tocmai d-aia!). Interesante sunt, însă, dilemele jucate în aceste discursuri. „*Ori-ori*" (Dl Ulici: alternativa „trăiesc din scris/nu trăiesc din scris"); „*ori-ori*" (Dl. Manolescu: alternativa „au valoare/nu au valoare") - „*şi-şi*" (Dl Ion Bogdan Lefter). Programul revistei „Dilema" este la el acasă, încât dilematorii dlui Pleşu nu ne îndoim că ciulesc, deja, urechile. Mai urmează, însă, o pereche de contrarii în aranjarea artificială a termenilor: cine va împlini pe „*nici-nici*"? - Poate, chiar ASPRO - căreia noi, însă, îi urăm contrariu la toate, adică ieşirea din artificial şi viaţă adevărată, organică.

Diac tomnatic şi alumn

Literatorul

Săptămânal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul IV, nr. 26-28 (146-148) 1994

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU
GHEORGHE TOMOZEI

Redacţia:
Lucian Chişu
Ion Cocora
Nicolae Iliescu
-redactori şefi adjuncţi
Radu Băieşu
Nicolae Diaconu
Andrei Grigor
Valerian Sava
- redactori
Mihai D. Popescu
- grafică şi secretariat
Vasile Blendea
- fotografie

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 617.10.23; 617.61.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia:
Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 Bucureşti – Piaţa Presei Libere nr. 1, România

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 2046. ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată: Cosmin Stănescu

S.C. S.A. PUBLICAŢIILE Flacăra

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

Marin Preda, un moralist din era ticăloşilor

Zilele acestea (5 august) Marin Preda ar fi împlinit 71 de ani. N-a apucat însă să atingă, în viaţă, nici măcar 58. A murit, cum se ştie, în noaptea dintre 15 şi 16 mai 1980, în condiţii rămase şi azi obscure. Am stat de vorbă cu câtva timp în urmă cu doamna N. care l-a cunoscut bine în perioada 1942-1950 şi am aflat despre el lucruri senzaţionale. Le voi face publice, probabil, într-o zi. Nu ascund faptul că vreau să scriu o biografie şi să fac o analiză operei lui Marin Preda, un scriitor pe care îl stimez enorm şi un om care m-a onorat o vreme cu

„Nu i-au putut ierta niciodată talentul şi indelicateţea de a-i întrece într-un domeniu (arta) în care vanităţile sunt totdeauna inflamate"

prietenia lui. Mulţi l-au urât şi-l resping şi azi - vorbesc de unii confraţi de-ai săi, scriitori - cu o intoleranţă oarbă şi rea. Nu i-au putut ierta niciodată talentul şi indelicateţea de a-i întrece într-un domeniu (arta) în care vanităţile sunt totdeauna inflamate.. Nici Preda, trebuie să recunosc, nu era lipsit de orgoliu, dar avea inteligenţa şi avea suficientă încredere în sine pentru a recunoaşte că literatura română nu începe cu el şi nici nu se încheie cu sine. Evita, de regulă, când venea vorba de opera lui, formula curentă în lumea literară românească de *mare scriitor*. Când o foloseau alţii, se uita la ei cu priviri bănuitoare şi schimba vorba.

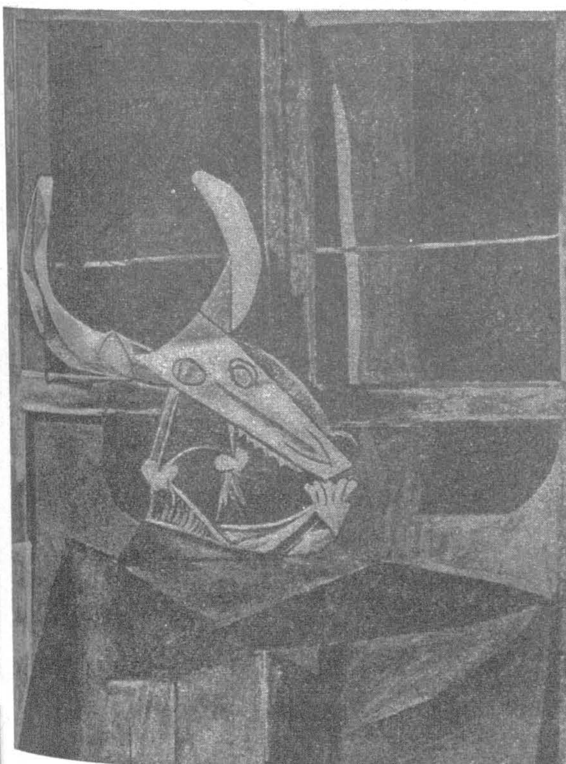
Preţuia, dintre prozatorii români, pe I.L.Caragiale şi Sadoveanu, dintre străini pe Balzac, Tolstoi şi Dostoievski. Citise marile cărţi de proză şi reţinuse din

„L-am auzit vorbind în mai multe rânduri, atunci când scria romanul Cel mai iubit dintre pământeni, despre teama de a muri înainte de a încheia cartea."

ele subtilităţi pe care alţii, mai învăţaţi decât el, nu le observaseră. Iubea, realmente, literatura şi o socotea un fenomen fundamental în existenţa individului. Dorise să devină scriitor şi, dintr-o scrisoare din tinereţe, pe care doamna N. mi-a îngăduit s-o consult, deduc că-şi făcuse un program sistematic de lectură. Militar în termen la Cosmeni, lângă Cernăuţi, cerea imperios un volum de Edgar Poe şi se interesa insistent de apariţia lui Joyce în traducere românească.

În viaţa intimă este exaltat (cine-ar bănui?) şi filozof. Trimite zilnic scrisori imperioase şi solicită o iubire absolută. Vrea să devină cu orice preţ scriitor (are 20 de ani) şi-şi cercetează cu nelinişte posibilităţile. Când termină o povestire (de nu mă înşel, *Calul*) este bucuros. O bucurie pe care o manifesta şi mai târziu, când devenise un scriitor profesionist. Preda, care dăduse o capodoperă (*Moromeţii*) şi un număr de cărţi fundamentale, începe cartea nouă cu mari ezitări şi o scrie greu, în chinuri. L-am auzit vorbind în mai multe rânduri, atunci când scria romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*, despre teama de a muri înainte de a încheia cartea. "Dacă n-ajung să o termin?" - întreba el realmente înfricoşat de această perspectivă. A ajuns la capăt (vorbesc despre *Cel mai iubit dintre pământeni*) şi apoi a dispărut fulgerător.

Romanul a avut un mare succes de public şi un relativ succes de critică. I s-au reproşat multe (inconsistenţa filozofiei, incongruenţele stilului) şi se pot exprima, în continuare, alte rezerve, dar un fapt e cert: romanul acesta are o mare miză socială şi o încărcătură pasională explozivă. Este un proiect epic ambiţios. Preda a vrut să spună adevărul, tot adevărul, despre tragedia omului în *era ticăloşilor*. Şi l-a spus în stilul său ocolit şi profund. Stilul unui moralist care are în el credinţa nestrămutată că arta nu are justificare dacă nu spune esenţialul

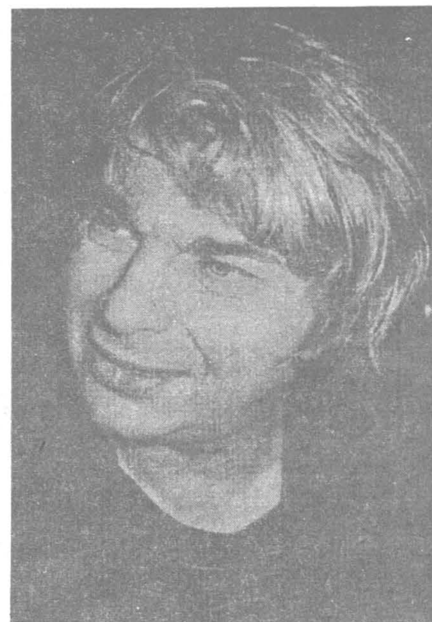
„Nu-i plăceau alexandrinii, caligrafii, autoreferenţiarii, doctorii în scriitură"

despre condiţia umană. Nu-i plăceau alexandrinii, caligrafii, autoreferenţiarii, doctorii în scriitură (în speţă *noii romancieri*). Vrea să citească, într-o naraţiune, ceva despre *păţania* unui individ în raporturile lui cu istoria. Dacă personajul *n-a păţit nimic*, epica este goală... Nu merită să-ţi pierzi vremea cu ea.

Marin Preda? Un mare scriitor şi o mare conştiinţă morală. Cei care gândesc altfel să nu conteze pe mine.

INEDIT

Nichita STĂNESCU

Către Daniela

Sunt totul, un pământ cu o zare
sunt totul numai o aşteptare
Ce dacă soarele răsare pe mare
sau, nu răsare
El veni copilul mândru
Călărind un curcubeu
având zâmbetu-i făţărnic
Zâmbet pe surâsul meu
De am stat într-o smintire
cum stau morţii-n cimitire
de-mi văzui viaţa cea mare
cu triunghiul ochiului cel mare
Eu sunt un pământ cu zare
eu sunt tot, o aşteptare
re-re-re şi iarăşi re!...

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Triumful valorii

Andreea Vlădescu
MARIN PREDA SAU TRIUMFUL CONȘTIINȚEI
Ed. „Cartea Românească", București 1993

Simptomatică mi se pare „istoria" cărții semnate de Andreea Vlădescu, *Marin Preda sau triumful conștiinței*, care, așa cum rezultă din caseta tehnică, a avut „bunul de tipar" în 1991 și a apărut de abia în 1993. Simptomatică pentru că, evident, din rațiuni comerciale (poate și de alt gen), ei i-au fost preferate într-un interval de doi ani alte cărți calculate a avea, probabil, mai mare priză la public. Oricare i-ar fi însă istoria, sunt convins că o carte despre opera lui Marin Preda nu e niciodată de prisos în spațiul culturii române și că ea e cu atât mai necesară acum când te miri cine își încearcă micile puteri cu statura prozatorului. Cartea Andreei Vlădescu nu e construită pe principiul polemizării cu asemenea atitudini demolatoare dar, implicit, se poate constitui într-un răspuns dat lor. Aș zice că e, în primul rând, o carte onestă, ceea ce reprezintă o calitate morală, dar și o condiție a profesionalismului. O dovadă, în fond, că acela care se apropie de opera lui Marin Preda fără ranchiuni personale, prejudecăți sau nejustificate complexe de superioritate nu poate să nu-i sesizeze adâncimile, liniile de forță și modul de articulare cu o acută problematică a omului contemporan. Toate puse sub semnul unei rare conștiințe scriitoricești torturate, la rândul ei, de marile întrebări și de procesele petrecute în alte conștiințe.

Acesta este punctul de plecare și, ca efect, structura cărții pe care Andreea Vlădescu a gândit-o și alcătuit-o cu bună intuiție, cu o remarcabilă rigoare în investigarea și ordonarea unui material amplu și dens și, mai ales, cu aptitudinea sigură de a-l exploata la maximum în vederea unei demonstrații convingătoare.

Punctele esențiale pe care se sprijină lucrarea nu sunt cu totul noi, dar se constituie, în orice caz, în motive pe care nici un cercetător serios al operei prediste nu le poate ocoli. Câteva dintre ele își află în carte formulări dintre cele mai inspirate: *Singularitatea „eroului", Lumea valorilor, Valorile lumii, Triumful istoriei, Moromețianism și antimoromețianism, Contemplația și reflecția, Eroul*. Altele reprezintă viziuni proprii bine susținute, prin care autoarea dovedește apropierea de opera lui Preda cu atenția și pasiunea cercetătorului convins că i se poate releva sub aspecte inedite. O mai mare concentrare de noutate a interpretării se înregistrează în ultima parte a cărții (destul de substanțială, aproximativ o treime din ansamblu) care, sub titlul *Dincolo de clasicism* are și o mai pronunțată alură polemică, bine susținută în subcapitolele *Spre o nouă retorică a romanului, Timp și spațiu românesc, Teatrul spațiului interior, Coordonatele viziunii dramatice, De la comedie la farsa tragică*.

La capătul unei lecturi solicitate să-și alerteze permanent cele mai fine disponibilități de înțelegere cartea se dovedește a nu fi deloc, ceea ce titlul putea lăsa să creadă, adică urmărirea obstinată și, eventual, vădit speculativă a unei teze. Ideea inițială devine mai degrabă instrument de investigare și principiu coordonator al rezultatelor acesteia.

În totul (și în ciuda unor insistențe și reveniri câteodată excesive), volumul *Marin Preda sau triumful conștiinței* mi se pare o contribuție meritorie la deloc puținele, dar niciodată completele tentative de interpretare a operei prozatorului.

De fapt, o contribuție la triumful valorii.

Andrei GRIGOR

Ultimul soldat al dogmatismului

Monica Lovinescu
UNDE SCURTE, III
Ed. Humanitas, București, 1994

„Noul" volum al Monicăi Lovinescu îmi readuce în minte imaginea acelui soldat japonez, pierdut în jungla unei insule din Pacific, care, regăsit la vreo 30 de ani de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, încă mai credea că se află în război. Războiul rece s-a sfârșit de vreo patru ani, dar domnia sa încă nu a renunțat la echipamentul de camuflaj și la apucăturile belicoase, mizând probabil și pe o remanență a mitului lui Vlad Țepeș în conștiința publicului românesc de tranziție.

Personal, cred cu tărie în existența unui instinct „sinucigaș" în psihologia unor critici. De foarte multe ori, o teorie (chiar bună) este „scufundată" prin exces de întrebuințare, exces care, atunci când nu ascunde doar o simplă obtuzitate, provine mai ales din seducția pe care teoria este capabilă s-o provoace și s-o întrețină. Monica Lovinescu pariază pe teoria „vidului cultural" din România postbelică și este capabilă de o mulțime de scamatorii, pe „sârma" foarte îngustă dintre estetic și moral, spre a și-o justifica.

Se preface, mai întâi, că ignoră pleiada de dogmatici staliniști (și ei atrași de posibilitățile de glisare pe care le oferă această atât de fină limită dintre moral și estetic) cu care se întâlnește. Mai apoi, ocolește cu abilitate autonomia esteticului, întrucât un domeniu atât de imponderabil nu putea fi înhămat la carul unei unice teorii. Contestarea scriitorului va fi, deci, morală, dar sancțiunea va fi dată în câmpul istoriei literare.

Aparent, lucrurile pot sta așa. Dar, chiar trecând peste bizara asemănare dintre campaniile dogmaticilor din „obsedantul deceniu" și teoria Monicăi Lovinescu, mai rămân câteva nedumeriri. Prima este provocată de faptul că domnia sa declanșează o anchetă moral-politică, dar, în loc să distribuie sancțiuni pe linie de partid, le transferă în domeniu' istoriei literare, ceea ce cam seamănă a confuzie de planuri. De aici decurg o serie întreagă de consecințe nefaste pentru întreg eșafodajul autoarei, cum ar fi discriminarea pe care o introduce între autorii în viață și cei care nu mai sunt, și deci nu se pot apăra în fața instanței.

Cea de-a doua nedumerire vizează ușurința cu care, în cronicile domniei sale (radiodifuzate, și acum tipărite), se emit sentințe în ceea ce privește o serie întreagă de împrejurări din biografia cutărui scriitor postbelic. Or, absența cvasitotală a singurelor instrumente de legitimare, biografiile și monografiile marilor scriitori contemporani, reprezintă o lacună unanim recunoscută a istoriei noastre literare. Monica Lovinescu nu pare incomodată de acest fapt absolut obiectiv, cum nu ține seama nici de ravagiile pe care le-a produs, la sfârșitul secolului trecut, vehicularea de interpretări fantasmagorice a unor momente din biografiile marilor scriitori (este de ajuns să amintesc doar priza teribilă pe care au avut-o la public plăsmuirile lui Octav Minar despre Eminescu).

Politica struțului nu rezistă, însă, niciodată la impactul cu factorul timp. Departe de buimăceala anului 1990, carențele acestui nou volum din „Unde scurte" nu fac decât să sublinieze carențele iremediabile ale celorlalte două. Cred că Monica Lovinescu reușește, involuntar, să îngroape definitiv teoria „vidului cultural", chiar dacă odată cu asta își îngroapă și propria carieră. O carieră purtată de un veșnic zel combatant, adesea cu ură și, în orice caz, cu o obediență de soldat, de ultim soldat, la comenzile unei teorii în care nici nu știu dacă a crezut cu adevărat.

Nu cred că există o imagine mai suprarealistă decât imaginea unui cititor strângând la piept cu bucurie, cu emoție, o carte de Monica Lovinescu.

Răzvan VONCU

Cel mai mare spion din istoria României

Ion Pavelescu
ENIGMA MORUZOV
Ed. Gaudeamus, Iași, 1993

Spionajul - cel puțin așa afirmă majoritatea exegeților - este o artă, adică o creație (mai mult decât o ocupație) de esență inefabilă, care nu operează cu cantități și nu dă definiții și care, evident, nu încurajează nici gradele de comparație.

„Cel mai mare spion al României" - subtitlul lucrării lui Ion Pavelescu - subînțelege și o mare ironie - ceea ce este și în stilul autorului - chiar dacă afirmația rămâne adevărul golgoluț. Însă personajul este așa de puțin cunoscut încât afirmația temerară dacă nu e riscată se face oricum foarte curajoasă.

Adevărul, nici gol, nici goluț, rămâne destul de încurcat, ori mai exact, îmbrăcat în opinii, supoziții și rezoluții credibile, pentru că autorul, care, de altfel a despuiat toate izvoarele și a consultat toate documentele - puține, câte au rămas de la S.S.I. - și a intervievat pe toți supraviețuitorii urmași ai lui Mihail Moruzov, a încercat o construcție personală, un portret reconstituit din imagini șterse, incomplete ori mișcate.

Volumul, bazat pe mărturiile unor rude apropiate ca Veniamin Moruzov și Olimpia Ștefănescu, precum și pe memoriile unui subordonat, N.D. Stănescu - și mizând pe comentariile lucide și acide ale autorului, se citește pe nerăsuflate în așteptarea situațiilor în care Mihail Moruzov poate fi comparabil cu marii spioni ai epocilor apropiate, precum Richard Sorge, Rado Sandor ori Elyesa Bazna. Deși de origine slavă - și de aceea suspectat de germani că face jocul sovieticilor - Moruzov rămâne, până la proba contrarie, un desăvârșit patriot român. Demersul autorului pare motivat de o posibilă reactualizare în epoca noastră a tipului uman reprezentat de Mihail Moruzov. Autorul nu amănunțește această supoziție: „Viața unor asemenea personaje se aseamănă cu un iceberg. La suprafață nu ajung decât puține din faptele care le configurează biografia. Am da dovadă de lipsă de modestie dacă am afirma că deținem măcar a zecea parte din datele care ar putea ajuta cititorul de azi să înțeleagă semnificația acțiunilor desfășurate direct de el sau sub egida sa, toate vrednice de cel mai larg interes, toate menite să demonstreze eficiența serviciilor noastre secrete în perioada interbelică. Tocmai pentru că știrile ce ne-au parvenit sunt fragmentare, tocmai pentru că Moruzov s-a ferit să lase documente scrise, nu vom putea alcătui o cronică închegată, ci mai degrabă un șir de tablouri. Sperăm că din alăturarea lor să se poată reconstitui imaginea complexă a unui om dăruit și care, din păcate, s-ar putea să dobândească o actualitate pe cât de neașteptată pe atât de dramatică."

Desigur, o asemenea lucrare aparține unui istoric, dar, am spune, publicistul racordat la cotidian este și el prezent prin nenumăratele intervenții personale, prin multele ocoluri, reluări și reveniri, recunoscute prin formula „închidem paranteza". Plăcerea etimologiilor și detectivismul lingvistic trădează și un filolog, deși temperat. În fond, metoda cea mai productivă rămâne ancheta memorialistică printre urmași, în condițiile în care fondul documentar este extrem de sărac, nepermițând o „reconstituire" istorică (altminteri repudiată ca metodă). Dar totul este istorie, și în istorie totul începe cu începutul. Astfel avem o istorie a cazacilor (pentru că familia Moruzov este de origine căzăcească), o istorie a spionajului, o istorie a lui Carol al II-lea, și o istorie a camarilei, o istorie a consecințelor primului război mondial ș.a. - totul condimentat cu amintiri și trăiri personale ale autorului. Și, din istorie în istorie, povestea proliferează șeherezadic, chiar cu digresiuni pamfletare ori cu nuclee de virtuale polemici.

Am putea spune că formația de filolog și ocupația de publicist îl recomandă pe Ion Pavelescu ca pe un excelent istoric, ferit de rigiditățile și prejudecățile profesionalismului exclusiv. Este formula cea mai modernă de interferență și conexiune interdisciplinară, poate prin disponibilitățile diverse se explică și prolificitatea autorului după Revoluție: *Proba focului*, Editura „Globus", 1991 și *Românii la Stalingrad*, Editura „Globus" 1992 sunt două volume primite cu mare interes și proiectându-l pe Ion Pavelescu printre autorii de succes ai acestor ani.

Aureliu GOCI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Marin SORESCU

Poeme

Maria şi Marin

El, dimineaţa, se scula, da la găini, da la porc
De mâncare, da la câini, îi muta în grădină,
La locul lor, că noaptea stau aici, în faţă,
Să nu le fure găinile.

Şi după ce termina asta
Se ducea şi-şi făcea o oală de ceai de buruieni.
El uita să mai mănânce - bea doar ceaiul ăla,
Că dacă mâncau păsările, porcii, câinii,
Era ca şi cum ar fi mâncat şi el.
Ele erau mai importante.
Da' bea ceaiul ăla.
După aia lucra.
Şi după aia se aşeza, spărgea o ceapă, două,
Slănină, un codru de pâine şi mânca.

Ea, cum se scula, mai târziu, după răsăritul soarelui,
Se-nvârtea ce se-nvârtea că n-avea ce să facă
Şi se ducea la vecine. La parlament.
C-a fi, c-a păţi, A, pă tu ai auzit ce s-a-ntâmplat?
Ăla a venit beat, Nae a ciupit-o pe Anica -

Lucruri de-astea.
Venea, îl găsea mâncând.
- Aşa, aşa, îmbuibă-te.
El mânca şi tăcea.

Odată ea apare c-o sticlă de ţuică în mână.
Un clondir de-o jumătate, înfundat c-un cocean
Cotcodăcise o găină lângă o glugă,
S-a dus să caute oul şi-a dat de sticlă, ascunsă bine.
- Da' tu ai văzut, mă, că găinile astea
Nu pot să ouă până nu le miroase a ţuică?

El tăcea ce tăcea şi la urmă răspundea gros:
- De unde-o luaşi, fă?
Şi pe-acolo scormonişi?

Şi ea iar pleca la parlament
Şi el rămânea să facă toate treburile.

Într-o dimineaţă se scoală tot aşa târziu
Şi se uită pe fereastră.
- Marine, ninge pe fasole!
Bate, Marine, fasolea, n-auzi?
- Da' tu ce faci? Tu nu-nţelegi?
Da' mai taci din gură, că am alte treburi.

Vine o vecină:
- Mă, vă certaţi pe bătătură -
Că râde lumea de voi.
Păi, dacă nu bate fasolea!
- Pe tine ar trebui să te bat
Că te-ai făcut cât putina - şi fasolea e treaba
muierilor.

30 de colaci

În 56 îl întâlnesc pe Sfântul Dumitru,
Că era soţul meu bolnav,
Şi-mi spune: - Să-mi faci şi mie, Marie,
Treizeci de colaci.
Şi când i-am făcut zice: - Câţi bani vrei?
- Nu vreau nici un ban, decât bolnavii din spitale
Să-i faci bine - şi nevinovaţii din puşcării,
Să le dai drumul.
- Săracă o să fii toată viaţa.
- Da' nu sunt săracă. Dacă sunt sănătoasă,
Sunt bogată.

Ei şi atunci m-am pomenit c-au ieşit din puşcărie
Dumitru lu' Truţă,
Dumitru lu' Duţă
şi Dumitru lu' Dumitru al lu' Dumitru - chiaburi.
Au ieşit de Sfântul Ilie.

Al meu s-a făcut şi el bine,
Da' la Sfântul Ilie ălălalt.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Dl Nicolae Manolescu în suita lui Richard al III lea

Prezenţa dlui Nicolae Manolescu printre oficialităţile care l-au însoţit pe domnul preşedinte Ion Iliescu în vizitele efectuate, în martie a.c., de domnia sa, succesiv, în Lituania, Coreea de Sud şi zone ale Republicii Populare Chineze a surprins pe mulţi. Am cam căzut pe gânduri şi eu. Dl Nicolae Manolescu - *e dreptul său* - se numără printre cei mai decişi adversari politici ai dlui Ion Iliescu; dar şi printre cei care s-au exprimat cu o *inadmisibilă* violenţă verbală la adresa preşedintelui ţării. De unde până unde atunci această (nu prea firească) însoţire? Aşa e politica, mi-am zis, îşi are logica şi interesele sale, pe care noi, profanii în materie, nu le putem înţelege întotdeauna. Ceea ce mă preocupă, prin urmare, nu este nici *de ce* l-a "luat" preşedintele Ion Iliescu cu el pe preşedintele PAC-ului, nici *de ce* acesta (preşedintele de partid) a hotărât să nu se opună de această dată preşedintelui ţării. Altceva mă nedumereşte pe mine.

Să ne împrospătăm puţin memoria. În "Adevărul" din 13 martie 1991 scriam:

"Nu o dată mi-am spus: mai scriu un articol şi gata, mă las de politică. Intervenea însă mereu câte ceva care îmi stârnea cheful de a riposta. Intervenea şi intervine. Iată de pildă în săptămânalul "Phoenix", anul II/ nr. 3(50) din 28 ianuarie - 3 februarie a.c., p.3, dl Nicolae Manolescu acordă un interviu dnei Anca Ionaş. Cum credeţi că se intitulează (cu litere de-o şchioapă fireşte, anunţat - cu litere mărişoare şi ele - încă din prima pagină a revistei) interviul? Incredibil dar adevărat: "Richard al III-lea la Cotroceni". Richard al III-lea la Cotroceni? Bine, dar asta nu poate să însemne decât că, nici mai mult nici mai puţin, dl Ion Iliescu este *identificat* cu unul dintre cei mai mari monştri ai teatrului shakespearian! CHIAR AŞA!?! Şi această identificare o propune un scriitor, un profesor universitar, un om pe care îl ştiam civilizat şi deloc pătimaş, dimpotrivă, cam rece de felul lui, chiar excesiv de rece uneori! Atât de intensă să fie dorinţa oarbă de a jigni, atât de molipsitoare *isteria urii* ? Şi cînd te gândeşti că domnul Nicolae Manolescu nu oboseşte denunţând violenţele verbale ale altora. Oare violenţele *sale* verbale cum s-or fi numind? Politeţuri? O comparaţie atât de *nesăbuită* să reprezinte cumva un exemplu de urbanitate în înalta polemică de idei? Noua identificare pe care şi-o permite opoziţia: Iliescu = Richard al III-lea - cum să pui ‹‹lira în cui›› citind asemenea otrăvite răutăţi, demne de personajul dramatic evocat? - ne arată cât de intact poate rămâne ‹‹spiritul primar agresiv››, de care vorbea Marin Preda, chiar şi în cazul unor intelectuali, altfel, nu-i aşa, subţiri. Când aceşti intelectuali se lasă bântuiţi de suspecte patimi politice. Iar dl Nicolae Manolescu se lasă bântuit de asemenea patimi cam de când s-a întors din America."

Iar în "Literatorul" din 25 septembrie 1992 mai ziceam şi acestea:

"Vine de exemplu dl Nicolae Manolescu din America (căci de acolo vine de obicei dumnealui) şi ce spune? Spune că ‹‹americanii sunt obişnuiţi cu preşedinţi care strâng mâinile şi nu care sar de gâtul manifestanţilor››. Care va să zică, alţi preşedinţi, din ţările civilizate, pe care le tot vizitează dl Nicolae Manolescu, strâng frumos mâinile cetăţenilor; preşedintele nostru, în schimb, îi strânge de gât; are el acest nărav; alte locuri, alte obiceiuri. Şi la asemenea afirmaţii aberante se pretează, nu pentru prima oară, un om inteligent ca dl Nicolae Manolescu: inteligent şi totuşi incapabil să-şi stăpânească umorile. Cât de mari trebuie deci să fie ele!"

Aşa stând lucrurile (şi aşa stau ele) mă întreb:

Oare cum a primit dl Nicolae Manolescu să facă parte din suita cumplitului Richard al III-lea? Şi cum nu s-a temut că în timpul călătoriei, într-un moment de criză, preşedintele Ion Iliescu (ar fi avut destule motive, de altfel) o să-l strângă de gât?

Valeriu CRISTEA
martie 1994

Un tardiv te-deum

Nu ştiu dacă Omul s-a gândit vreodată la aureola prenumelui său. Nu ştiu cât era de pătruns de filosofia lui Marc Aurelius.

Ce ştiu - sigur - este că Omul, „tobă de carte", iubea poezia românească (mai ales poezia contemporană). Nu numai pentru că a scris mereu despre ea (acolo, nişte „eseuri"!). Nu numai pentru că, oarecum împotriva pregătirii sale (a urmat, bunăoară, „Micu-Klein" din Cluj!), chiar împotriva originii sale „ardelene" (deşi din acest punct de vedere, există notabile excepţii: de pildă, cazul „universitarului" Ion Pop), l-a luat în braţe pe "ploieşteanul" de Nichita S. (al cărui editor de excepţie, în „B.P.T.", a fost: cf. vol. *Starea poeziei*, cu o „prefaţă" de ..., Ed. „Minerva", Bucureşti, 1975). Nu numai pentru că ... (s-ar mai putea invoca şi alte argumente). Ci - pur şi simplu - văzând şi citind articolele/cărţile sale. Da, *cărţile* sale (simplu spus, eliptic, discret, precum de altfel şi semna: un biet *"a.m."*!), cărţi valoroase şi prin „mi-bemolul" lor major aplicat chiar în titluri: *Metonimii, Acolade* etc.

... Mi-a fost dat să asist la un moment greu pentru Dânsul: în faţa a peste 25 de traducători (se înţelege: cunoscători) ai poeziei lui Doinaş, Nichita ori Sorescu, pur şi simplu a strălucit. (Poate că - de reflectat, vorba poetului „Câmpiei eterne"-, conferenţiind despre tema vieţii sale, a uitat de vârstă, de oboseală, de timp, de loc, de spaţiu...)

AUREL MARTIN - pe dânsul îmi permit să-l evoc aici; pentru că nici nu ştiu exact când s-a dus, şi El, „să moară puţin" - a fost un mare cititor, un critic şi un editor al cărţilor „contemporane". El care făcuse puşcărie pe nedrept - vezi şi poezia apărută în *România literară*, nr. 26/94; fusese ales „să-i publice pe clasici"; suferise, printre altele, şi întrebarea insidioasă a unui mare poet: „Şi, mai înainte..., mai înainte... ?"), a rămas nu numai un „paj" (paznic de far?) al clasicilor; nu numai „muma răniţilor" (de preferinţă, cu intuiţie, tineri: vezi „cazul" tragic al lui Mircea Scarlat, pe care l-a publicat mai întâi, cu o incitantă „introducere" la... Miron Costin, „cronicarul clasic", clasicizat de istoricii - profesori); nu numai „un nume" adunat de pe la „Gazeta literară" ori „Luceafărul lui Mihu" (ce şi cum a fost pot să spună, încă: Maria Banuş, Nina Cassian, Paul Cornea, Ov.S. Crohmălniceanu, D. Micu, I.D. Bălan, N. Manolescu ş.a.), dar, mai ales, a fost un nou Al. Rosetti de la „fundaţia" Editurii „Minerva" (pe care a păstorit-o peste 15 ani).

Cu firea sa - aparent boemă, cu suferinţa sa, pe care, nemărturisind-o, greu o dibuiai, cu felul său aparte (care, deci, l-a interesat şi pe autorul „Testamentului"); cu ochelarii săi „opaci", barbieni ("Să tragi alt oblon de var/Între timp şi ce-i afar'" - *După melci*); cu „Doamna şi nepotul" în plimbările-i zilnice de la „Casa Sadoveanu"; cu ceea ce numai El a ştiut (mai cu seamă - după „revoluţia culturală" din iulie-noiembrie 1971), *Aurel Martin* rămâne un nume de referinţă între criticii şi editorii cărţii româneşti. (Sunt sigur, de pildă, că El, uşor l-ar fi convins pe un tânăr confrate/gazetar că, într-o „introducere în opera lui... ", nu are ce căuta „coroana" trimisă de... Ceauşescu la moartea poetului respectiv... Era lecţia maioresciană a crezului său).

Fănuş BĂILEŞTEANU
15 iulie 1994

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Crişu DASCĂLU

Ţărm dilatat

Hambarele neliniştii

Prietenii s-au risipit prin tabere,
Duşmanii, şi ei, vor muri... au
murit...
Singurătate, cine să te mai apere?
Sau cine să-mplânte în tine-un cuţit?

Ne-apasă supt sticla ei vara,
Ne gâtuie luna...
Ţărmul şi marea
De-acuma sunt una.

Cei nepăsători
Ne urmăresc, la pas...
Vom recâştiga, până în zori,
Din ce-am pierdut ce-a rămas.

Ţărm dilatat

Zilele cad, una după cealaltă,
În enigmaticul laţ...
Lacrima, pe obraz, e caldă -
Aerul, rece supt brazi.

Evenimentele vin şi pleacă...
E şi un viu, e şi un mort.
Supt privirea ta, vagă,
Mă ascund, ca-ntr-un cort,

Împreună cu via stafie
A caietului îngălbenit,
Din care, abia, mai adie
O strofă, abilă, de vid.

Visul de lemn

De-acolo, de sus,
Priveşte şi - ascultă bufniţa vie
Prin noi, fără ochi şi auz,
Spre anul o mie.

Respirăm violent frunze
Şi pietre şi peşti,
Cu inimile ascunse
În aripi lumeşti.

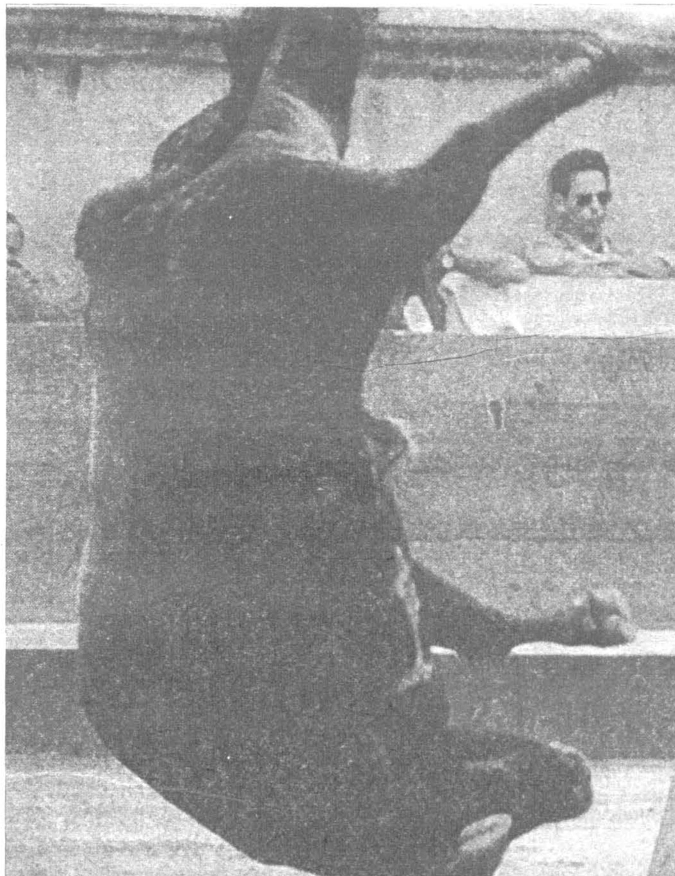
Lângă icoane, ascultăm cum
Stelele coapte ne urlă.
Şi aer mai e, strivitul de fum,
Numai în leagăn. Şi-n turlă.

Milenii româneşti

Copilul cu nume de voievod
Mă tot strigă pe plajă,

Dar grăbitele visuri îşi scot,
Prelungi şi suinzi, moi ochii de
strajă.

Un vânt cunoscut îmi străbate
Micul meu timp...
Cu trupul întreg, în zăpadă

Simt că mă schimb.

Pe munţi, se ridică o ceaţă sărată,
Despuindu-şi pe jnepeni fuiorul:
E marea, ce-şi caută, dezrădăcinată,
Cu picioare de alge, izvorul.

Ochi văruit

Sori vii pe-un cer imaginar
Ne încălzesc pe nisipul ud
De unde acelaşi crăpat felinar
Citeşte drumul spre Sud.

Zaruri fără oprire
Se rostogolesc în frunziş,
Căzând dintr-o uimire
În alta, furiş.

Pereţii sunt moi supt o apărare
Nedreaptă.
De mână, intrăm în mare.
Şi nu ne grăbim. Furtuna aşteaptă...

Nostalgii inutile

Trăim într-o carte
Pe file de-argint;
Un singur cuvânt ne desparte
La margini de rând.

Ne-nchidem în casă
Cu vechiul zăvor,
Spre care se lasă
Lungi paseri în zbor.

Dar marele şarpe
Încălzeşte-ntr-un ou,
Supt auritele harpe,
O vară, din nou.

Ţărmul frenetic

Lovirea e-nceată, dar grea,
Cu flăcări orizontale.
O - mare aşteptare mă vrea
Să sosesc, supt flamuri, şi-n zale.

Din beznă, un fulger ceţos
Coboară statui de răşină,
Căror să mă-nchin, vin pe jos
Cu genunchii striviţi de lumină.

Noaptea animalelor mici
Se mişcă în miros de sare
Şi nici nu mai suntem, căci nici
Rana nu ne mai doare.

Nepăsătoare capcană şi caldă

Nici lumină firavă
Nu mai ştiu, nu suport...
Alba navă
Se zbate-n năvoade, în port.

Din foşnitoare nisipuri, mi-am pus
Vechea cămaşă.
Pe-ascuns
O piatră neagră se-ngroaşă.

Până, treptat,
În ea mă cuprinde.
Am tot aşteptat
Ascuns în oglinde...

Ispită

Dezgheţul nu te-ajunge nici pe tine
Cu licărele sale lungi,
Din care peşti, prin roiuri de albine,
Privesc nostalgic veştedele lunci.

Aicea, lângă morile rănite,
E iarna mai aproape decât crezi:
Ne-ademeniră, iată, spre firide,
Urcioarele supt smalţurile verzi.

Se umplu de-ntuneric corbii mari
Când soarele alunecă supt vetre,
Când caldă printre stâlpii roşi apari,
Ca sângele de taur printre pietre.

În nesfârşită tresărire

Ca lupii ne-afundăm în văgăune,
Eu într-a mea, tu-în văgăuna ta,
În care niciodată nu apune
Şi nu răsare cerul vreo stea.

Şi, pe când noaptea greu ne latră
Cu botul despicat peste abis,
Noi, despărţiţi de-un zid de piatră,
Visăm încrâncenaţi acelaşi vis

În care, pe supt neguri mari de brazi
Şi-n unduirea naltei ierbi,
Doi tineri lupi înfometaţi
Muşcă, zmucindu-l, din acelaşi cerb.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Victor PAPILIAN – inedit

Poveste orientală

Înainte de a fi apărut frumoasa Şeherezada în palatul regelui Siriar, s-a petrecut în palatul regelui Baba-Hari din Şiraz o întâmplare pe care nu glasul poeţilor şi al povestitorilor a dus-o din om în om, ci pana a însuşi medicului regelui, marele cărturar şi învăţat al timpului, Megassim.

Cum orice faptă, oricât de adevărată, nu poate scăpa de înfloriturile vorbei, deşi repet, întâmplarea s-a petrecut aievea, după cum povesteşte cinstita pană a cărturarului medic, o vom face şi noi. Deci...

„Trei metereze de frumuseţe feerică înconjurau palatul regelui Baba-Hari, ale cărui valuri de mătase şi aur se jucau chiar în zidul palatului; apoi brâul de trandafiri, după care urma aleea magnoliilor. Dincolo de sârma ghimpată a gardului, unde străjuiau eunucii devotaţi regelui, se întindeau viile şi ogoarele pline de rod îmbelşugat.

Era o veşnică desfătare. Scânteierile verzi şi violete ale razelor în apele râului, culorile albe, galbene şi roşii ale trandafirilor şi ochii florilor de magnolia destrămau timpul şi distanţele. Te găseai aici în veşnicie. Cer şi pământ se contopiseră. Te ştiai pe pământ şi aspirai miresmele cerului; te simţeai numai azi, fiindcă ieri şi mâine dispăruseră din mintea ta. Aşa fusese darul acestui palat şi alor sale grădini, cântate de toţi poeţii ţării şi râvnite de toţi amanţii lumii. Dar de câtva timp, din pricini necunoscute, nenorocirea se abătuse asupra întregului ţinut. Lăcustele tăiaseră grâul din rădăcini, omizi hâde otrăviseră viţele şi musculiţe stricăcioase sugeau seva pomilor şi a florilor. În palat, mătăsurile de Bassora atârnau în zdrenţe, iar peste armele de Bagdad se aşezase rugina. Cerul se acoperise cu nori de cărbune, iar de jur împrejurul palatului haite de câini turbaţi şi de şacali urlau a pustiu.

Regele avea două sute de neveste şi o mie de ţiitoare (dansatoare, poete, cântăreţe) şi toate dintr-o dată îmbătrâniseră, se arătau gârbove şi fără nici o atracţie, aşa că nici cântecul, nici dansul, nici chiar trupul femeilor nu-l puteau scoate din toropeala care simţea că-l copleşeşte. Privea cu spaimă la florile grădinilor care se uscaseră, privea cu spaimă la trupul femeilor ajunse nişte babornițe uscate şi gheboşate. Peste toate frumuseţile se aşezase paragina... Eunucii, din graşi şi rotofei, se prefăcuseră în fantome scheletice, iar curtenii se prăpădeau unii după alţii. Aşa că doliul, mai mult ca veselia, domnea în palat.

Şi când regele însuşi prinse a se privi în oglindă, s-a cutremurat. Nu se mai putea recunoaşte, atât era de zbârcit, de slab şi de îmbătrânit. Şi atunci şi-a pus în gând să afle singur obârşia răului, căci era un rege cărturar şi în rafturile bibliotecii lui se găseau mii şi mii de cărţi, cu toată înţelepciunea şi ştiinţa oamenilor. Dar îi era cu neputinţă, fiindcă, de bună seamă, răul este unul, manifestat în diferite feluri. Singura lui bucurie rămăsese să privească eunucii care legau din când în când câte o fată din harem într-un sac şi apoi o azvârleau peste balcon în apele râului. Licărea în ochii lui o pară de lumină nouă văzând prin aer zvârcolirile pachetului viu.

Dar într-o zi când, întunecat, privea peste gardul de sârmă în depărtarea ogoarelor arse de soare şi mâncate de lăcuste, a simţit jucând asupra-i un ochi de lumină. Şi s-a înfuriat regele. Cine-ndrăzneşte să-şi facă joc cu Înălţimea sa? Dar jocul continua. Ochiul de lumină i se aşeza când pe barbă, când pe haina de catifea. Furios, a coborât. O faţă de vreo cincisprezece ani se juca cu nişte cioburi de sticlă şi urmărea râzând alergarea petecelor de lumină pe zid.

–Ce faci? întrebă regele furios. Şi cine eşti tu?

Dar iute îşi domoli mânia, fiindcă fata râdea şi râsul ei îl încânta, învăluindu-l într-un miraj de amintiri şi vise luminoase.

–Ce faci tu... şi cine eşti? întrebă regele cu vocea mult mai îndulcită.

–Mă cheamă Maha-Sadi... şi privesc cum raza soarelui se preface în curcubeu. Şi în acest timp juca o prismă de sticlă cu care picta pe albul peretelui curcubeul.

–Doamne, spuse ea mai departe, ochii noştri nu cunosc adevărul. Iată că lumina nu e albă cum credem noi, ci e alcătuită din aceste frumoase culori. Ochiul nostru nu vede bine...

–Încă o dată te întreb: cine eşti?

–Sunt fiica acestei grădini minunate, răspunse fata. Iată trupul meu... E înalt şi mlădios ca tulpina palmierului. Am faţa netedă şi albă ca petala de crin şi gura roşie şi umedă ca floarea trandafirului, iar ochii mei sunt albaştri ca cerul uscat şi părul s-ar putea lua la întrecere cu pana corbului... Am în mână cioburi de sticlă, fiindcă numai ele pot întregi, în podoabe, grădina.

–Şi ce vrei să faci?

–Îmi potrivesc ochii după aceste sticle, ca acel ce va privi prin ochii mei să vadă lumina cu adevărat, şi nu ca o părere.

–Şi crezi c-ai să izbuteşti?

–Priveşte, mărite rege, în cristalul ochilor mei şi cată lumina după cum, cu acest odor de sticlă, o văd...

Şi, minune!... Când regele a privit fata în ochi şi apoi s-a uitat peste câmp, totul era preschimbat. Magnoliile şi trandafirii erau plini de flori; înflorise şi viţa, răspândind acel parfum unic în lume ca suavitate, parfumul florilor de viţă. Şi de unde mai înainte ochii lui erau amorţiţi, acum se bucurau de aerul curat, de cerul albastru, de valul mătăsos al apei şi de fiorul abia întrezărit al frunzei în pom.

–Mare minune..., gândi regele şi se sperie ca de o vrajă. Vino cu mine! îi porunci el.

Fata îl urmă. Intrând în palat, regele nu-şi mai cunoştea locuinţa. Mobila era curăţată, sidefurile de un alb imaculat, mătăsurile cădeau în valuri uşoare, săbiile şi iataganele străluceau. Şi atunci, regele a luat fata şi, arătând-o curtenilor, eunucilor şi ostaşilor, le-a spus că ea avea să fie cea dintâi din tot haremul, şi toată lumea să-i dea ascultare de sultană.

***

Dar a doua zi după sosirea ei, o veste tragică se răspândi. Bătrânul medic, Megassim, fusese găsit mort. Murise într-o orgie după ce drăgostise toate femeile din haremul său (cincizeci de neveste şi trei sute de ţiitoare).

Şi regele a privit supărat la frumoasa Maha-Sadi.

–Tu ai adus aici pofta fără saţ şi luxura...

Iar fata a răspuns cu smerenie:

–Doamne, dacă prin mine s-a săvârşit, prin mine va învia... fiindcă port în mine duhul nemuritor al florilor şi al pomilor.

Apoi se duse în camera mortuară, unde repauza bătrânul medic printre coroane de flori şi podoabe funerare. Întreg haremul îl plângea. Când Maha-Sadi a intrat, a spus doar atât:

–Nu-l plângeţi, femeilor... el doarme. Privegheaţi, ca să fiţi vrednice, la deşteptare, de dragostea lui.

Şi stând astfel, chiar regele a văzut ceva mişcând mai jos de buric.

–Trăieşte..., a ţipat el.

Şi de atunci, a rămas proverbul persan: „Învierea mortului începe mai jos de buric".

Dar fata a prezis bine. Mortul, trezit, s-a repezit hulpav la femei. Şi n-a fost mulţumit cu avutul său, a cerut să fie trecut alături în heremul regelui ceea ce, fiind crimă de lezmajestate, cu mare greutate a fost împiedicat.

De atunci durează înţeleptul proverb persan: „Feriţi-vă, femeilor, de mortul înviat".

Nu mult după aceea a venit la rege Kaznajar, famenul curţii.

–Mărite doamne, ceva nemaipomenit... Eunucii fac răzvrătire... Cer femei, vor să se-nsoare... Mă tem să nu ia cu asalt haremul. Şi regele, speriat, a trimis după medic, să cerceteze întâmplarea. Medicul a spus adevărul:

–Doamne, eunucii au dreptate să ceară femei...

Regele nu ştia ce să creadă. Îşi amintea de vorba fetei, care spunea că adevărata culoare a luminii nu e cea albă, ci numai cea văzută din împrăştierea ei. Şi, într–adevăr, după ce ochii lui se îndepărtau o clipă de ai iubitei, aerul se împrăştia într-o fantasmagorie de lumini versicolore, iar apele râului unduiau în fel de fel de culori de nemaiînchipuită bogăţie. Şi voia să ştie dacă schimbarea aceasta era aievea sau dacă nu cumva ochii lui căpătaseră proprietăţile blocului de cristal şi transformau lumina.

–Ce-ţi pasă..., îi spunea fata. Priveşte lumea prin ochii mei, acesta-i adevărul.

Regele era însă cărturar şi voia să cunoască adevărul adevărat. Mare pacoste pe capul unui om - fie el chiar rege - ispita cunoaşterii. Nu putea dormi noaptea, n-avea linişte ziua. Mai ales îl munceau spusele medicului. Ca să se convingă el însuşi, a dezbrăcat toată oastea eunucilor şi singur şi-a dat seama că oamenii erau întregi. Şi, ca orice cărturar, era şi invidios şi gelos. Era invidios că şi alţii puteau fi fericiţi, şi era gelos pe acea fericire dobândită prin farmecele iubitei lui.

Într-o noapte s-a dus în palatul unde dormea frumoasa Maha-Sadi şi a luat-o în braţe. Fata s-a deşteptat şi s-a lăsat în voia stăpânului, crezând că o duce spre iubire. Dar nebunul cercetător a dus-o pe balcon şi de acolo i-a dat drumul în apele râului.

–Acum voi vedea..., şi-a zis el.

Şi într-adevăr, a doua zi a putut cunoaşte dezastrul. Paragina s-a lăsat dintr-o dată pe toată casa, iar în curte, mare gâlceavă. Femeile din harem îmbătrâniseră de azi pe mâine, iar eunucii voiau să ucidă pe medic, acuzându-l că prin farmecele lui şi-au pierdut ei bărbăţia. Numai intervenţia regelui l-a scăpat de sfârtecare.

–Stăpâne, ceva şi mai grozav..., mărturisea bietul medic. Am văzut cu ochii mei cum le cădeau mădularele la pământ, ca două greutăţi de plumb.

Şi numaidecât a căzut şi el mort la pământ. Atunci regele şi-a dat seama cu durere că adevărat fusese o vrajă şi că acea vrajă o făcuse Maha-Sadi cu frumuseţea ochilor şi bunătatea sufletului. Cum o altă fată de soiul acela nu s-a mai putut găsi (atare exemple sunt unice), regele şi-a scos ochii, ca pentru restul zilelor să nu mai cunoască nici minciuna nici adevărul. De atunci durează aceste porunci persane.

1. O femeie frumoasă e un bun comun, pe care îl poţi folosi chiar fără să te înfrupţi din el.

2. O femeie e cu adevărat frumoasă numai dacă poate întregi cu adevărat un eunuc.

3. Regele să-şi vadă de harem şi de împărăţie şi să lase ispita cercetărilor ştiinţifice cărturarilor, altcum îl paşte invidia, trufia şi gelozia, cele mai urâte patimi omeneşti."

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Gena p sau lupta abisiniană

Mare mi-a fost mirarea când, intrând în laboratorul profesorului Namdroebroeck, al cărui institut din fiordul Rinjvadsve a făcut între savanţi falǎ nu numai Norvegiei, dar şi întregului continent, am fost dezbrăcat până la piele, fotografiat în poziţiile cele mai bizare şi măsurat în toate diametrele, circumferinţele şi lungimile, şi numai după ce profesorul a făcut media (plus culoarea părului, ochilor, pielii, sclipirea privirii, zâmbetul din colţul gurii şi felul de încruntare a frunţii) a dat verdictul:

–Dumneata, Florea Florea, din ţara cu numele România, eşti acceptat să lucrezi în laboratorul meu, deoarece îţi lipseşte gena P.

***

Dar în laboratorul norvegian, unde voiam să studiez transmiterea eredităţii şi a caracterului dobândit experimental, am întâlnit pe Sigurd Namdroebroeck, care mi-a aruncat la coş toate gândurile ştiinţifice.

Sigurd Namdroebroeck a fost cea mai frumoasă femeie întâlnită în viaţa mea. Înaltă, cu nişte forme - vorba aia - sculpturale, s-o aduci pe ecran sau s-o pui de model într-o academie de arte frumoase. Avea părul blond ca eroinele Nibelungilor, ochii albaştri şi pielea albă pe gât, sâni, pântec, coapse şi mâini. Toate aceste daruri le-am văzut la tenis, fiindcă pe terenul de lângă fiordul K, în unele instituţii, se juca tenis... cum să spun?... aşa, paradisiac. La noi, în Oltenia, se spune: în pielea goală. Dar când spun „pielea goală" nu e cu aproximaţie, cu „vorba vine", ci goi-goluţi, aşa cum i-a lăsat Dumnezeu. Nudismul, în Norvegia, nu mai e o modă, ci un obicei.

***

Celălalt asistent - profesorul nu accepta în laboratorul lui decât doi asistenţi, eu fiind al doilea - râdea de mine că apăream la joc în şort.

–Noi suntem anatomişti şi te identificăm..., râdea Krunt van Zdramunerfach.

Iar profesorul mă căina cu indulgenţă:

–Ţara lui e încă sălbatică. N-a putut ajunge la acea perfecţiune a simţurilor şi a moravurilor ca noi, nordicii.

***

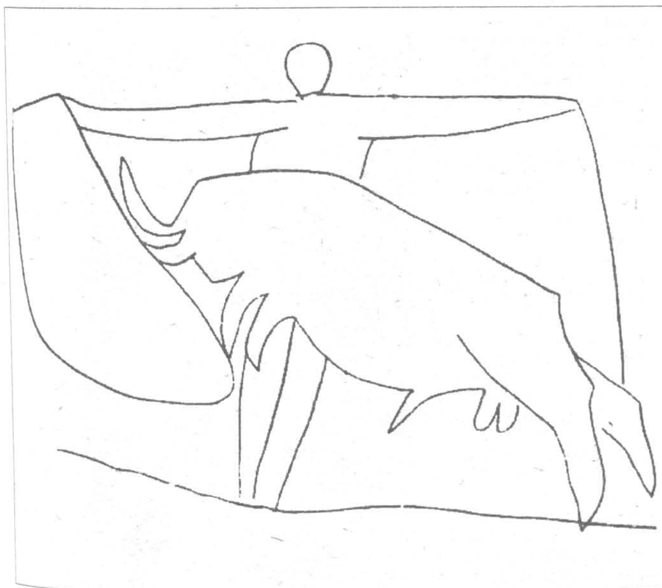
–Dragă Florea, după ce m-am convins de capacitatea dumitale, să-ţi spun ceva şi despre frumoasa genă P. Ai băgat de seamă că nu primesc în laboratorul meu decât un singur asistent. N-am loc pentru mai mulţi, şi aici, în sihăstria asta, nu vreau zgomot, scandal, certuri... Noi trăim într-o armonie perfectă... eu, nevastă-mea, cei doi asistenţi... Acum celălalt pleacă şi dumneata trebuie să îndeplineşti funcţiunile întregii comunităţi.

–Domnule profesor, dar nu mi-aţi spus numic despre gena P.

–Numaidecât. A fost nevoie de acest preambul ca să-ţi arăt încrederea deplină pe care o am în dumneata, şi această încredere e întemeiată tocmai pe absenţa genei P.

–Ce-i aia?

–Este gena care produce atracţia erotică... Este gena care produce ceea ce se cheamă sex-appeal... Vezi, asta este o fatalitate... şi tocmai acest fapt formează obiectul studiului meu epocal. După cum ştii, oamenii sunt chinuiţi grozav de gelozie, de trădare..., or, prin gena P se rezolvă totul.

–Nu prea înţeleg, domnule profesor.

–Uite, exemplific. Ai băgat de seamă că la venirea dumitale te-am supus unui examen amănunţit?...

–Exact.

–Aşa fac cu toţi cei care vor să lucreze... fiindcă nevastă-mea are gena P şi ar fi cu neputinţă să împiedic o trădare - când doi inşi de sex opus şi de aceeaşi genă se întâlnesc, zadarnice sunt jurămintele, blestemele, ameninţările, rugăminţile, gloanţele de revolver... Asistenţii mei trebuie să fie lipsiţi de gena P.

–Încep să înţeleg.

–Nu e grozavă descoperirea mea?

–E miraculoasă.

–E binefăcătoare.

În timp ce-mi vorbea, am aruncat ochii pe fereastră. Jocul încetase, iar Sigurd şi cu Krunt Zdramunerfach se retrăseseră într-un tufiş.

–S-a terminat partida de tenis, continuă profesorul să-mi vorbească. N-am publicat întreaga lucrare fiindcă n-am depistat încă toate genele atracţiei. Până acum nu am putut identifica decât gena P şi sunt pe cale să identific pe Z şi pe Ł.

Eu însă nu-i mai dădeam atenţie. Boschetul începuse parcă să se mişte şi se mişca ritmic.

–Unde te uiţi, dragă? întrebă profesorul.

–Mi s-a părut...

–Nu-i nimic. Acolo, nevastă-mea şi cu Krunt Zdramunerfach fac lupta abisiniană.

***

După plecarea celuilalt asistent am rămas singur să duc corvoada întregului institut. Dar nu era greu. Profesorul era ocupat cu determinarea genelor sex–appeal-ice şi antisex-appeal-ice... Şi eu lucram cu plăcere gândind că după–amiaza aveam să joc tenis cu frumoasa Sigurd. Singura nepotrivire era că eu nu reuşeam să lepăd şortul. Degeaba mă îndemna femeia, eu rămâneam acelaşi oltean prost, timid şi încăpăţânat (noi, oltenii, suntem timizi... să se ştie).

Numai ce mă privea printre gene surâzând, îmi simţeam sângele pus în mişcare şi creşteau în mine nişte virtualităţi care cred că erau ale genei P.

Într-o zi, când profesorul era pe malul mării (acolo medita el), afurisita de femeie mă cheamă pe fereastră:

–Vino la o partidă...

Şi când cobor, ce să-mi vadă ochii?... Afurisita era îmbrăcată în şort. Atunci n-am mai putut rezista, am apucat-o în braţe, am tras-o în tufiş şi am rupt şortul de pe ea. A fost cea mai frumoasă zi a vieţii mele.

–Vai, Florea dragă, ce bine ştii să faci luptă abisiniană.

–Asta-i lupta abisiniană? întrebai eu uimit.

–Da, sigur. Nu ştiai?

–Şi la noi, în Oltenia, se dau lupte de–astea, dar acolo le zice altcum.

***

Nu cred că-i nevoie să vă spun că am fost cel mai fericit om de pe suprafaţa pământului. Un singur lucru mă îngrijora, timpul de plecare. Aşa era regulamentul, să stai numai un an încheiat, ca să treacă şi alţii la rând. Deci, pe măsură ce se scurta timpul, înmulţeam şi numărul luptelor abisiniene.

Odată, când ne găseam pe plajă, iată că sus pe faleză auzim un glas:

–Aha... Faceţi luptă abisiniană...

–Bărbatul..., şoptii eu.

Dar partenera mea, care era tocmai în poziţie de luptă, mi-a spus:

–Nu te zăticni...

Iar eu, îmbărbătat, am continuat lupta. Profesorul a coborât de pe faleză, ne-a privit şi apoi ne-a încurajat:

–Prea bine... Daţi-i înainte.

Şi apoi, profesorul, deşi eu eram cu gândul în altă parte:

–Vezi, Florea, dacă nu era gena P, eu aş fi crezut că vă ţineţi de blestemăţii... Dar aşa, sunt sigur că faceţi luptă abisiniană... şi a trecut mai departe. Diseară să-mi spuneţi rezultatul.

***

Întors în ţară, am povestit întâmplarea cu gena P amantei mele de atunci, Albiniţa Porumbacu. Ea mi-a răspuns în pofidă:

–Femeile-şi au specificul lor etnic. Ce se potriveşte în Scandinavia nu e bun pentru noi... Noi avem altă tehnică.

Iar Micşunica Turbure, altă iubită a mea, după ce a cumpănit lucrurile cu toată gravitatea necesară unei chestiuni de aşa mare importanţă:

–La noi nu se poate aşa ceva. Acolo trebuie că bărbaţii sunt foarte serioşi, nu ca la noi, şmecheri şi zeflemişti.

Şi avea dreptate Micşunica. Avea lipsă de o ambianţă ştiinţifică şi de un cărturar pentru care adevărurile ştiinţifice să fie totuna cu legile firii. Eu, unul, am continuat cercetările cu aceeaşi râvnă. Dar chestiunea cu şortul m-a dus la concluzii cu totul opuse celor ale maestrului: nefixitatea genei P şi a tuturor genelor în general. Sub imboldul anumitor virtuţi, potenţialul altor gene să înlocuiască gena P absentă. A fost suficient un simplu şort, ca din oltean retrograd să mă preschimb în norvegian progresist.

Într-o zi mă căzneam să dovedesc ultimei mele iubite, Perticari, când ea mi-a răspuns înfipt:

–Dragă, lupta abisiniană intră în competenţele femeii. Ea consistă în doborârea adversarului prin fantă de cedare. Cât despre gena P... ea nu e harul unor aleşi. Orice bărbat, care e bărbat, o are în trup..., iar punerea ei în şvung intră în datoriile femeii.

Din volumul în manuscris
Decameronul românesc

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Timp şi spaţiu narativ în „Pădurea spânzuraţilor"

Pădurea spânzuraţilor este romanul cel mai dramatic al lui Liviu Rebreanu. Este romanul unei conştiinţe tulburate, frânte, dilematice, a unui permanent sbucium interior, provocat de lupta dintre datoria impusă şi cea liber-înţeleasă. Din acest conflict ireductibil, eroul nu poate ieşi decât prin moarte. De aceea *Pădurea spânzuraţilor* este în ultimă instanţă romanul unei condamnări, al unui proces. Eroul său, tânărul învăţător Apostol Bologa, e condamnat la moarte chiar din momentul în care el însuşi condamnă la moarte un nevinovat, pe cehul Svoboda, care voise să dezerteze la ai săi. Apostol Bologa nu va face altceva decât să repete acest caz, Svoboda nefiind altceva decât un alter ego al său. De la moartea acestuia, *relaţia călău-victimă* se va schimba în defavoarea lui Bologa, care se va trezi la sfârşitul cărţii în laţul funiei de care atârna Svoboda.

Execuţia din prolog este de fapt propria sa execuţie, la care el asistă apriori. Tot ceea ce urmează de aici încolo este drumul său spre ştreang, căci între datoria de a lupta împotriva propriului său popor şi conştiinţa apartenenţei la acel popor, între „glasul datoriei" şi „glasul sângelui" el îl va alege pe acesta din urmă, convins fiind că într-un fel sau altul crima se plăteşte. Din postura de *călău*, el traversează purgatoriul nemilos al „pădurii cu spânzuraţi" spre a ajunge el însuşi victimă, accedând astfel la ispăşire.

Spaţiul *Pădurii spânzuraţilor* este astfel un spaţiu simbolic: este spaţiul rezervat vânătorului şi vânatului totodată, spaţiu în care Bologa trăieşte şi receptează semnele timpului, traversând pădurea sa de îndoieli şi temeri, de ezitări, remuşcări şi decizii contradictorii. Pădurea e lumea de semne a ambientului în care are loc acţiunea de vânătoare propriu-zisă, căci nu altceva este romanul decât hăituirea perpetuă a unui animal captiv. Apostol Bologa primeşte toate atributele acestui animal captiv chiar din momentul în care soarta îi rezervă surpriza de a-l fi trimis pe frontul de est, acolo unde avea să stea faţă în faţă cu fraţii lui români de dincolo de Carpaţi. Pentru el războiul lua astfel chipul cumplit al unui fratricid, al unei crime abominabile şi de neiertat, nejustificabilă în nici un mod. Pe acest fundal, amintirea nelegiuirii la care a fost părtaş, ca membru în comisia de la Curtea Marţială care l-a condamnat pe Svoboda, îl va chinui în chip nemilos, fiind factorul declanşator al dramei sale. Hăituirea eroului, intrarea sa în raza cătării puştii vânătorului până la căderea sa definitivă vor constitui principalele momente ale traversării acestui spaţiu de vânătoare care este de fapt spaţiul *Pădurii spânzuraţilor*.

Desigur, hăituiala nu poate avea loc decât în aceste împrejurări speciale ale războiului, care vor transforma mediul ambiant al eroului într-un univers concentraţionar. E un spaţiu riguros trasat, ieşit din rândul aceluia obişnuit, un spaţiu supus unor reguli şi interdicţii speciale. E de fapt o celulă, în care el şi ceilalţi sunt virtual condamnaţi. Respectând regulile jocului, poţi trăi (supravieţui) în acest spaţiu închis, chiar dacă mutilant, dar nu te poţi elibera. „Eliberarea" (care este şi o eliberare morală şi spirituală) nu se poate realiza decât prin *evadare* şi aceasta încalcă, desigur, toate normele prestabilite, făptaşul expunându-se cu de la sine putere la toate rigorile legii. Spaţiul romanului va fi astfel creat de autor ca să ne sugereze de la început acest mediu profund ostil, plin de semne şi semnale premonitorii, care vor acţiona cu toate spre a îngusta din ce în ce mai mult spaţiul său de manevră şi de existenţă până la acea zonă a suportabilităţii şi insecurităţii din care el nu mai poate ieşi. Asemeni fiarei vânate, când cercul hăitaşilor se strânge tot mai nemilos în jurul său, lui Apostol Bologa nu-i rămâne decât soluţia de ultimă oră: aceea de a intra cu capul în laţul atât de abil întins de duşman. Actul în sine pentru el înseamnă însă o adevărată fericire, o *izbăvire*, deoarece de multă vreme el nu mai era decât un mort viu, trăind doar fizic printre semeni. Spaţiul său de comunicare se neantizase până la a fi redus la o simplă groapă de cimitir.

O aşezare simbolică în pagină a acestei situaţii, reducerea spaţiului său de manevră la groapa de cimitir este făcută deja în primul capitol al cărţii, acolo unde el participă, la modul real şi imaginar, la execuţia şi moartea prin spânzurătoare a colegului său Svoboda, alături de care trăieşte cele mai mici detalii ale cumplitului act expiativ. În momentul execuţiei „un frig dureros îi cutreieră inima (şi) şopti cu teamă: - Ce întunerec, Doamne, ce întunerec s-a lăsat pe pământ...", parcă el a fost acela care a coborât în acea hidoasă „rană a pământului", cum o numeşte prozatorul. Ziua are văzduhul cenuşiu, din care „picura atâta pustietate", zarea este închisă ca de un dig fără început şi fără sfârşit, iar cerul cenuşiu de toamnă este asemeni unui clopot uriaş, ultima comparaţie aducând aminte de prohodul care va avea loc. Plutonierul-călău are faţa „cenuşie şi uscată", câmpia este neagră, natura nemiloasă: bate un vânt umed şi rece, iar amurgul se lasă pe neaşteptate, acoperind întreg pământul ca un linţoliu negru, imediat ce execuţia a avut loc, încât eroul o ia grăbit spre sat „ca şi când i-ar fi fost frică să nu-l prindă noaptea aici", în timp ce „parcă toţi oamenii s-ar fi prefăcut în stafii fără odihnă".

Spaţiul în care se va mişca Bologa de aici înainte va fi spaţiul închis al captivului, al condamnatului la moarte. Odăiţa mică, fără lumină şi căldură din satul în care poposeşte; popota cu apăsătoarele discuţii cu colegii; cafeneaua îmbâcsită, tranşeea înconjurată de sârmă ghimpată, spitalul, vagonul care îl duce şi-l aduce acasă, „casa pustie", „odăiţa strâmtă", tunelul (aleea de fagi din Parva îi părea noaptea un „tunel nesfârşit"), satul strâns între dealuri „ca un fund de cazan", „labirintul de şanţuri", „muşuroaiele înţepenite" ale tranşeelor. Orbecăind în întunericul acestei lumi, el este asemeni unei cârtiţe, umblând pe sub pământ, în întunericul care se lasă tot mai compact în jurul lui. „Aerul de-aici mi-e nesuferit şi mă înăbuşă", declară el preotului Boteanu, după cum senzaţia vidului e mereu prezentă: se „simţea împins în vârtejurile cele mai crunte"; „în sufletul lui se prăbuşeau toate clădirile monumentale, cu zgomot babilonic de cuvinte stoarse de adevăratul înţeles, nelăsând în urma lor nici măcar ruine, ci numai gol sterp, cenuşiu şi nesfârşit de înecăcios"; „Simţea iarăşi cum aleargă pe dunga prăpastiei şi ispita prăbuşirii îl pândea şi-l învăluia într-un nour de ceaţă..." etc.

Acest spaţiu plin de semne premonitorii jalonează drumul lui Apostol Bologa de la spânzurătoarea lui Svoboda (numele acesta simbolizează Libertatea, deci, cu acel prilej, s-a spânzurat Libertatea!) la propria lui spânzurătoare. Nu este întâmplător că ultima lui gazdă este tocmai groparul locului, tatăl Ilonei, Vidor. De cum se întoarce din spital, el intră în *casa morţii*, în Lunca, casă mică aşezată pe o ulicioară dosnică, casa groparului Vidor. Apostol Bologa e de multă vreme un dăruit al acesteia, iar alegerea sa vine dintr-o predestinare, dintr-un *fatum* căruia nu i se poate împotrivi, ispăşirea prin moarte e calea aleasă deliberat de erou spre a se salva. De aceea vorbeşte cu Goss despre mântuirea şi răscumpărarea păcatului, de urmarea unei credinţe. Înainte de a lua hotărârea definitivă, autorul oferă eroului său încă câteva şanse de salvare. Acestea ar fi: 1) reîntoarcerea la locurile natale, întâlnirea cu mama, cu tradiţia familiei şi a satului; 2) promisiunea care îl lega de Marta, cu care se logodise înainte de plecarea la luptă şi 3) dragostea Ilonei. Toate acestea reprezintă tentaţiile vieţii, motivaţiile ei, alternativa unei vieţi oneste, şansa vindecării de angoasă şi singurătate, leacul cel mai sigur împotriva morţii. În replică, şi tentaţia urmării neabătute a drumului este întreţinută de alte provocări, cum ar fi: 1) uşurătatea trădătoare şi vinovată a Martei; 2) amintirile cutremurătoare ale lui Klapka despre românii condamnaţi şi trimişi la spânzurătoare pe motiv că ar fi pactizat cu duşmanii; 3) prizonierul român prins care îi spune în faţă: „Dacă ai fi adevărat român, n-ai trage în fraţi" şi 4) cei trei români spânzuraţi la marginea şoselei, într-o pădurice pe lângă care maşina cu Apostol Bologa trece în mod intenţionat. Chiar drumul până la locul rezervat e „păzit pe la cotituri de cruci albe, întrebătoare", iar plutonierul venit să-l ia la comenduire pentru a i se comunica că va face parte dintr-o nouă Curte Marţială e acelaşi plutonier-călău care a făcut pe groparul lui Svoboda, „gândac greţos" ţinând ochii închişi, parcă „i-ar fi fost teamă de lumina soarelui". Vizita lui Bologa acasă i-a întărit însă credinţa de a evada. Ea l-a eliberat de angajamentul faţă de Marta Domşa, căreia i-a restituit verigheta; l-a pus din nou în contact cu moştenirea testamentară a tatălui, care l-a învăţat „Să-ţi faci datoria totdeauna şi să nu uiţi niciodată că eşti român!" şi, privind crucea din turnul bisericii satului, aceasta îi aduce aminte de misiunea lui (misiune de apostol, de martiriu, aşa cum o arată şi numele) îndemnându-l să nu se lase furat de scopuri minore. De acum înainte el îşi va purta crucea la vedere, devenind un om al *credinţei*, tare şi neclintit în convingerea sa (de fapt, două credinţe: una în Dumnezeu şi cealaltă în naţia sa). I-o spune şi preotul Constantin Boteanu la care caută alinare: „Şi eu am purtat crucea ta, Apostole, şi Dumnezeu, când am fost mai disperat, mi-a trimis credinţa cea tare ca stânca şi m-a mântuit. Numai credinţa neclintită mântuieşte pe om aici şi dincolo, deopotrivă! Credinţa e puntea vie peste prăpastiile dintre sufletul sbuciumat şi lumea plină de enigme şi mai cu seamă între om şi Dumnezeu". E momentul în care, primind credinţa, Bologa se eliberează pe sine de chingile lumii acesteia, spre a o sluji doar pe cea viitoare: „Este o deosebire esenţială între un erou şi o victimă, spune undeva Eugen Simion în *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*. Sacrificiul liber acceptat pierde orice nuanţă de oroare, devine o bucurie". E ceea ce se întâmplă şi cu Apostol Bologa după întâlnirea cu preotul Boteanu şi spovedania din Noaptea Învierii. E momentul când se purifică, dedicându-se în chip total morţii, adică lui Dumnezeu, prin sacrificiul său încercând să ispăşească păcatul iniţial de a fi condamnat un nevinovat şi, totodată, de a se mântui pe sine, arătând, prin exemplul morţii sale, o cale de urmat, el devenind implicit un *apostol*.

În funcţie de acest mesaj esenţial al cărţii, metafora ordonatoare a materialului narativ va fi făcută pe baza opoziţiei *lumină-întuneric*. Pe această axă de simetrie se joacă de fapt întreg echilibrul cărţii, când intrând în zone de umbră, când ieşind la lumină în bătaia soarelui. *Lumina* reprezintă în carte simbolul chemării spre libertate a eroului, tentaţia eliberării, a salvării, a mântuirii. Mai întîi e „strălucirea mândră, învăpăiată", înfrumuseţată parcă de dragostea uriaşă şi iertătoare a lui Svoboda-spânzuratul, apoi lumina din turnul bisericii satului, când „flacăra ardea mai albă în sufletul lui, ca un rug luminos, care-i mistuia trecutul şi-i zămislea viitorul". A fost apoi lumina reflectorului, venind de la duşman, lumină pe care el s-a simţit dator s-o anihileze. Singura chemare în întunericul tranşeei sale va fi lumina acestui reflector, aducând mângâierea de la ai săi. Ea îl chema *spre libertate*, spre evadare. Dar aici intervine paradoxul: ca să izbutească, el va trebui „să ucidă lumina", iar uciderea luminii va însemna moartea sa. E un adevărat fatum de tragedie antică aici, o situaţie conflictuală irezolvabilă, care atrage iminenţa morţii. În aceasta constă elementul tragic, de mare încărcătură emoţională, care străbate întregul roman ducând în mod inexorabil la un destin frânt: „Aţi ucis lumina, Bologa! spune Cervenco. - Aici e lumina, răspunse Apostol, triumfător, bătându-şi inima cu palma." E vorba de „iubirea adevărată" cu care se întâlneşte în Noaptea Învierii şi când declară „Sufletul meu a regăsit pe Dumnezeu!", căci „Nu se mai simţea singur şi sufletul îi era înflăcărat de speranţă". Acest extaz religios îl însoţeşte pe întreg parcursul evadării, în momentul condamnării şi al execuţiei, ca unul care se împăcase cu lumea şi cu Dumnezeu.

Având în vedere această condamnare apriori, timpul romanului va fi un timp al scadenţei şi, în consonanţă cu simbolurile centrale (lumină-întuneric), un timp al amurgului, un timp de crepuscul. Timpul e acela al unei clepsidre care se scurge ca nisipul ţinut între degete, spre a-l prinde pe erou în laţul spânzurătorii. Cartea se deschide cu o spânzurare şi se termină cu o alta. Eroul intră în acest cerc ca om liber şi iese ca un vinovat din punctul de vedere al logicii formale, dar intră ca un vinovat şi iese ca un om liber din punct de vedere al logicii interne a personajului. Ceea ce urmează nu e decât un popas, un interludiu, pe drumul acestei crucificări eliberatoare, într-o partitură scenică de mare subtilitate, dramatism şi încântare narativă.

Mircea POPA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Centenar Gib I. Mihăescu

Paradigma „metodelor" dostoievskiene

Un centenar peste care s-a trecut în tăcere este şi cel al naşterii lui Gib I. Mihăescu, scriitor important, a cărui cotă creşte continuu de la prematura sa dispariţie. Nuvelist şi romancier, autorul a peste 400 de

articole, dramaturg de succes, Gib Mihăescu scrie în literatura română pagini de psihologie a obsesiei utilizând paradigmele „metodelor" dostoievskiene, de coborâre în abisul fiinţei umane, fără a atinge, dincolo de exactitatea descripţiei, implicaţii metafizice. Născut la Drăgăşani acum un secol, scriitorul a fost unul dintre acei studenţi întârziaţi - licenţa în drept şi-a luat-o după multe insistenţe ale familiei, în 1923 - care fecventau redacţiile preferând şueta, traiul cvasiboem studiului organizat şi intens. O fire molatică şi dezabuzată? Posibil, dar e şi multă aparenţă aici, fiindcă, în numai 41 de ani, sufocat de griji şi măcinat de boală, Gib Mihăescu a scris totuşi foarte mult. În 1920, împreună cu Cezar Petrescu, ajunge la Cluj pentru a se alătura unui grup de tineri pe atunci (din care mai fac parte Lucian Blaga, Adrian Maniu, Radu Dragnea) la înfiinţarea, în jurul *Gândirii*, a unei adevărate mişcări culturale. Amintirile prietenilor de odinioară (N. Crainic, L. Blaga, Cezar Petrescu) păstrează despre el imaginea omului retras şi cam abătut, dând el însuşi vina pe o „lene iremediabilă", care era, în realitate, o instinctivă economie de energie care se aduna în combustia internă necesară viitoarelor cărţi. După un scurt episod petrecut la Chişinău, (care-i prilejuieşte observaţii de autor-personaj ce vor apărea în *Rusoaica*), copleşit de deznodămintele tragice ale familiei, Gib Mihăescu se retrage pentru cinci ani la Drăgăşani, dând iarăşi prietenilor sentimentul că preferă existenţa comodă a belferului de provincie, reconfortat de griji la răcoarea binecunoscută ce-o impregnează clorofila în frunza viţei de vie. Imaginea nu i se potriveşte nicidecum, deşi, aparent, ea poate fi asimilată şi aşa. Scriitorul evadează cu greutate din monotonia vieţii de târg viticol. Lipsit de simţ practic, cu un zâmbet bonom, care n-are nimic cu „vioiciunea" perfectului simplu şi nici din agresivitatea flecară a comerciantului provincial cu succes în afaceri, de o timiditate dezarmantă, însă cu un ochi mereu scrutător, Gib Mihăescu părăseşte în mai multe rânduri avocatura abandonându-se studiului - iarăşi o curiozitate printre drăgăşeneni - mecanicii cereşti. Petrece nopţi întregi cercetând cu luneta cumpărată de la Paris (devenise chiar membru corespondent al unei reviste pariziene de profil) aştrii îndepărtaţi, recomandând prietenilor hârşiţi de problemele existenţei aceeaşi terapie. Ceea ce nu înseamnă că „ochiul" său atât de bine format pentru a prinde atmosfera din jur cu ticurile ei, pentru a înţelege dintr-o clipită situaţii încâlcite ca apoi să le proiecteze artistic în existenţa subliminală, nu funcţionează ireproşabil. Funcţionează atât de bine, încât toată literatura „inadaptatului" pare scrisă de un observator extrem de atent, monstruos de inteligent. Totul intră în datele operei. Inclusiv pasiunea ieşită din comun pentru astronomie, fiindcă, autor şi peersonaj, Gib Mihăescu, după ce publicase *Braţul Andromedei*, nutrea încă foarte puternic convingerea unei iminente „descoperiri" astronomice care să dea la o parte provizoratul şi grijile financiare din întreaga familie.

Primul succes notabil, din păcate nerepetabil, l-a obţinut în dramaturgie, cu piesa *Pavilionul cu umbre* (1928). Volumul de nuvele publicat în acelaşi an, *La Grandiflora* i-a adus un succes enorm în ciuda criticii foarte rezervate care-i reproşează in corpore alunecarea în vulgaritate şi apăsarea exagerată până la obsesie pe subiectele de psihologie anormală. Un critic de autoritate, precum E. Lovinescu afirma: „nici un scriitor român nu s-a coborât mai adânc în extravaganţă, în vulgaritate, în trivial şi bombastic ca Gib Mihăescu". Opinii într-o anume măsură nedrepte, corectate de trecerea reparatorie a timpului. Gib Mihăescu a terminat cinci romane: *Braţul Andromedei* (1930), *Rusoaica* şi *Femeia de ciocolată* (1933), *Zilele şi nopţile unui student întârziat* (1934), *Donna Alba* (1935). Dintre acestea, în mod neîndoielnic, *Rusoaica* l-a purtat pe autor în triumf. Romanul a cunoscut cinci ediţii succesive şi a fost încununat cu premiul pentru proză al S.S.R. pe 1934. Întreaga critică îl salută semnalând prin G. Călinescu „distanţa enormă" dintre *Braţul Andromedei* şi *Rusoaica*, deşi „tema este aceeaşi". E. Lovinescu îi recunoaşte merite pe care nu le-ar fi bănuit, în timp ce Şerban Cioculescu e convins că „*Rusoaica* este capodopera lui Gib Mihăescu". Perpessicius vede în această carte „romanul aspiraţiei spre ideal". Tudor Vianu, Nicolae Balotă şi Nicolae Manolescu îi relevă, de asemenea înaltele calităţi artistice, ultimul dintre critici atrăgând atenţia (în volumul al II-lea din *Arca lui Noe*, C.R., 1987) asupra celor două teme fundamentale din roman, a aşteptării şi a idealului, dar mai ales asupra subtilităţii de stil, care a scăpat întregii critici, că naratorul căruia i se fac reproşuri privind limba literară nu e Gib Mihăescu, ci Ragaiac, protagonistul întâmplărilor din *Rusoaica*. Prestigiul de care se bucura după publicarea *Rusoaicei* a atât de mare încât o revistă elitistă precum *Revista Fundaţiilor Regale* îi solicită, cu obedienţă, colaborarea permanentă.

Însă, la numai 41 de ani, scriitorului în plină glorie i se deschid brusc toate rănile unei boli necruţătoare. Pe 19 octombrie 1935, Gib Mihăescu trece în amintire, lăsând posterităţii imaginea unui om timid, cu priviri luminoase, a unei firi vesele, dar retrase, discrete, provinciale şi de o nemărginită bunătate, care pe măsură ce timpul va trece se va estompa, fiind înlocuită de cea a autorului de cărţi, viu, inteligent, cu o putere de observaţie şi disociere remarcabile, cu gust artistic şi metodă originală de lucru.

1935, an tragic pentru literele româneşti prin pierderea lui Panait Istrati şi Gib Mihăescu.

Lucian CHIŞU

Ion Chinezu în corespondenţă cu Gib Mihăescu

Contribuţia lui I. Chinezu la mişcarea culturală din Transilvania începutului de secol, deşi e acoperită de uitare, nu trebuie ignorată. Criticul îl suplinise pe Octavian Goga la catedra universitară şi fusese, în anii ocupaţiei horthyste, consulul României la Cluj. În 1939 publica întinsul studiu *Douăzeci de ani de viaţă literară românească în Ardeal* (*Gând românesc*, numerele 7-9) semnalând, desigur, preocupările sale de specific naţional în cultură, dar nu şi de ortodoxism. Mai înainte îl preocupaseră interferenţele spirituale româno-maghiare (*Aspecte din literatura maghiară ardeleană*, Cluj, „Societatea de mâine", 1930). Şi-a strâns cronicile literare relativ târziu, în 1969, sub titlul *Pagini de critică*.

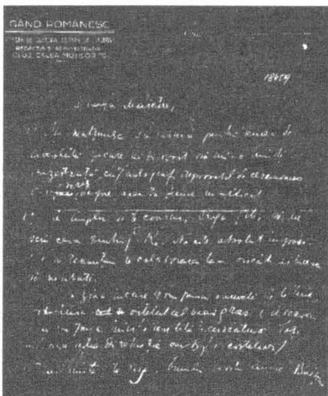
Legăturile amicale cu Gib Mihăescu datează din perioada clujeană a celui din urmă, care fusese „adus" în oraşul de pe malul Someşului de prietenia lui pentru Cezar Petrescu, cei doi, olteanul şi moldoveanul, lucrând în acea perioadă la unele dintre revistele satelit ale *Gândirii*, precum *Înfrăţirea*, *Gazeta Ardealului*. La altele, Gib Mihăescu şi nedespărţitul său prieten au fost colaboratori (*Voinţa*, *Gând românesc*). Încă de la apariţie, *Gând românesc* (1933-1939), publicaţie „masivă", cum o caracterizează G. Călinescu într-o notă infinitezimală din cunoscuta *Istorie a literaturii de la origini...*, îi solicită, prin conducătorul ei Ion Chinezu, colaborarea.

Raporturile dintre Gib Mihăescu şi Ion Chinezu au cunoscut o amploare mai mare decât s-ar putea bănui. Criticul clujean a fost în mod constant printre cei mai atenţi recenzenţi ai operei lui Gib. În opiniile enunţate, totdeauna judicioase, I. Chinezu nu confundă prietenia cu coteria literară. Spre exemplu, privitor la *Braţul Andromedei*, primul dintre romanele scrise de Gib Mihăescu, formulează rezerve categorice, considerând că volumul nu e nici pe departe surpriza aşteptată şi având, în plus, defectele „sumarităţii" şi prezentării sale într-o suită de nuvele cu unitate de sine stătătoare. În schimb despre *Rusoaica*, I. Chinezu scrie entuziasmat că e „una dintre cele mai solide opere româneşti din câte s-au scris până azi" (*Gând românesc*, Cluj, I. nr. 6, 1933). Aceleaşi aprecieri elogioase le va avea, peste doi ani, în cronica la *Donna Alba*, pe care o consideră „o replică egală de intensitate, pe plan psihologic ideatic, a romanului de acum doi ani" (*Rusoaica*, n.n.).

În ciuda entuziasmului pe care-l manifestă la primirea cărţii, despre *Femeia de ciocolată* I. Chinezu n-a scris. Explicaţia nu trebuie căutată prea departe. Criticii şi cercetătorii operei lui Gib Mihăescu sunt unanimi în părerea că *Femia de ciocolată* reprezintă, fără îndoială, o operă slabă, nivelul cel mai scăzut al întregii sale producţii epice. Unul dintre biografii scriitorului, Mihail Diaconescu (*Gib I. Mihăescu*, Editura „Minerva", Bucureşti, 1973), acreditează ideea, cam forţată, că romanul a fost scos pe piaţă imediat după *Rusoaica*, dar în acelaşi an, din încredinţarea că „un autor care a reuşit la un moment dat să capteze atenţia publicului are datoria, pentru a se menţine în conştiinţa lui, să fie prezent *necontenit* în dezbateri sau în producţia editorială" (p. 236).

„Episodul" care face obiectul acestui succint comentariu n-a avut urmări. Dar, s-ar putea spune, că acea jovială larghețe a stilului epistolar, şarjată prietenesc, punctată cu glume, la antipod cu stilul sobru al criticului şi caracterului oficial al scrisorii (cu antet), exprimă mai direct stima reală şi reciprocă dintre I. Chinezu şi amicul său oltean.

Iuliu CÂMPEANU

GÂND ROMÂNESC

Dragă Maestre,

1) Îţi mulţumesc din inimă pentru *Femeia de ciocolată*[1] pe care ai binevoit să mi-o trimiţi înzestrată cu un autograf ireproşabil de ceremonios. Voi scrie despre această femeie un articol.

2) Te implor şi te conjur, dragă Gib, să ne scrii ceva pentru *G.R.*[2]. Ne este absolut imposibil să renunţăm la colaborarea ta, oricât ai încerca să ne abaţi.

În ziua când vom primi o nuvelă de la tine, voi tăia viţelul cel mai gras. (Alegerea mă va pune într-o teribilă încurcătură: toţi indivizii ăştia din redacţie sunt f.f. costelivi).

3) Transmite, te rog, bunului nostru amic Băişoiu[3] profund respectoasele mele omagii şi fă-l, te rog, atent că într-un moment de imprudenţă a apucat să-mi promită să ne scrie. Nu uita să-i spui că, fiind os de moţ, sunt „ţine minte".

4) Mobilizează şi pe alţi confraţi în favoarea acestui *Gând românesc* care a început să-mi scoată peri albi. Spune-le că este de cea mai mare importanţă să poată apare o revistă bună în Ardealul ăsta invadat de scrisul unguresc şi nemţesc.

Îţi mulţumesc pentru nedesminţita ta bunătate sufletească şi-ţi cer iertare pentru toate mizeriile pe care voi continua să ţi le fac.

Cu drag, Ion Chinezu, strada Elisabeta, 8 Cluj

---

1 numele romanului scos de Gib Mihăescu în 1933, la editura Naţională „Ciornei".

2 „*Gând Românesc*", revistă al cărei conducător a fost Ion Chinezu.

3 Mihail Băişoiu, publicist. A publicat la moartea lui Gib Mihăescu, în *Naţionalul nou* din Bucureşti, articolul *Scrisoare tristă d-lui primar al Drăgăşanilor*. / 28 oct. 1935 / Probabil tot M. Băişoiu este autorul articolului nesemnat din publicaţia amintită (acelaşi număr dar la altă pagină în care se fac afirmaţii speculate ulterior de biografi, anume că Gib Mihăescu avea în pregătire un amplu roman dedicat aspectelor de luptă din primul război mondial. Îl considera opera cea mai semnificativă.

Seara închinată de „Gândirea" Mariei Ventura şi lui Gib Mihăescu era prilejuită de succesul eclatant al piesei *Pavilionul cu umbre*, scrisă de Gib Mihăescu, pusă în scenă de regizorul Soare Z. Soare şi jucată, în rolul principal, de Maria Ventura, care sosise pentru o scurtă perioadă de la Paris. Printre invitaţii de la Capşa, îi descoperim pe Al. Busuioceanu, N.N. Condiescu, T.Vianu, Oscar Han, Corneliu Moldovan, Coca şi Cezar Petrescu, Al. Băduţă, Oscar Walter-Cisek, N. Crainic, V. Ciocâlteu, H. Polizu, actor, Soare Z. Soare, Lenuţa Mihăescu, soţia scriitorului, Scarlat Froda, directorul ziarului *Rampa*, V. Voiculescu, G. Călinescu. Lista participanţilor indică nu numai pe cei ce au fost serviţi cu specialitatea casei, *Dindonneau roti aux pommes frits*, ci, mai cu seamă, preţuirea de care se bucura autorul în rândul generaţiei de tineri scriitori în plină afirmare, din care face parte. Ca un amănunt în plus, piesa s-a bucurat de un succes enorm pe parcursul întregului turneu (Ploieşti, Constanţa, Brăila, Galaţi, Bârlad, Chişinău, Iaşi, Botoşani, Cernăuţi, Roman, Focşani, Braşov, Cluj, Arad, Timişoara, Craiova), desfăşurat într-un tur de forţă de-a lungul lunii martie a acelui an.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

MUZICĂ

Un exilat şi romanul vieţii sale

Amos Chitta este, la această oră, un muzician de talie europeană şi o personalitate a diasporei româneşti din Austria. El s-a născut la Cluj-Napoca, în anul 1941. După studii strălucite la Liceul de muzică din localitate şi Conservatorul din Bucureşti, Amos Chitta devine violoncelist (şef de partidă) în Orchestra simfonică a Radio-televiziunii Române, în faţă-i părând a se deschide un orizont de împliniri fertile. Şi, totuşi, în 1980 hotărăşte să ia calea exilului, impus mai ales de o dorinţă interioară, de (tocmai) nevoia realizării pe plan spiritual. Toată această aventură de o viaţă - risc, suferinţă, deznădejde, speranţă - o descrie în cartea sa „Înainte de purgatoriu şi după", apărută recent la Editura Dacia din Cluj-Napoca. Sub motto-ul „Nu ştii cât cântăreşte povara ce n-o porţi" (proverb de pe Coasta de Fildeş), romanul reconstituie mai ales universul frust (adeseori imprevizibil) al celebrului lagăr de refugiaţi de la Traiskirchen, de lângă Viena.

În vara aceasta l-am cunoscut mai bine pe Amos Chitta, în tovărăşia căruia am împovărat, câteva nopţi, străzile Vienei cu vorbe şi dor românesc. Întrucât romanul este, după propria-i mărturisire, autobiografic în proporţie de 80% - iar ceea ce nu e autobiografic se referă la experienţe sau întâmplări adevărate, rămase în conştiinţa locurilor străbătute (îndeosebi, a lagărului) - voi recurge, în spaţiul acestui interviu, şi la unele referiri din paginile sale.

Convorbirea noastră a avut loc în Grinzing, celebrul cartier de pe înălţimile Vienei - unde îi plăcea şi lui Eminescu să poposească în timpul studiilor universitare - în tovărăşia unei carafe cu vin sănătos.

- Aşadar, stimate Amos Chitta, cărui fapt datorăm, totuşi, întâlnirea noastră aici, la Viena, şi nu la pupitrul Orchestrei simfonice din Bucureşti?

- Simplu. Exact când aripile mi se întăriseră şi simţeam în ele vântul bun, ascensionar, mi s-a retezat zborul. Motivul: dosarul. Un frate uitase să se mai întoarcă din America. Grijulii cu statutul meu moral, tovarăşii de la cadre au redescoperit (şi repus pe tapet) faptul că tatăl meu suferise o condamnare politică de 10 ani. A urmat o perioadă neagră, lungă, în care am fost tăiat de la toate plecările în străinătate ale orchestrei. Devenisem oaia neagră a colectivului, îmi ţiuiau urechile de nebăgare în seamă şi singurătate, profesional eram tot mai vârtos debarcat pe treapta pe care se bate pasul pe loc. Duceam în permanenţă cu mine povara unui muribund cu tunelul blocat. Şi pentru ca totul să fie OK, mi se înscenase şi o poveste (provocare) cu microfon, în urma căreia mă putea pândi, în orice clipă, puşcăria.

- Şi, atunci?...

- Atunci m-am hotărât să fac totul şi să evadez pe un liman mai generos; desigur, în ceea ce priveşte arta mea, viaţa mea spirituală - pentru că, altfel, de salam cu soia şi supă de tacâmuri nu m-am speriat niciodată. După ani de chinuitoare aşteptări şi ipotetice planuri, a apărut şi şansa: am fost acceptat într-un turneu al orchestrei noastre în Italia. N-am spus nimănui - nici soţiei, părinţilor; ca să nu aibă ce afla organele de cercetare de la ei - dar eram decis să-mi încerc şansa. Un moment de îndoială, însă, tot m-a bântuit: în Italia, ne-a fost furat camionul cu instrumentele muzicale. Or, se ştie - o spune şi un erou de-al meu în roman - „fără instrument ajungi să mături strada". Dar eroul meu principal, Horia Botta (care mă întruchipează de la convingeri până la vorbă şi gest), nu mai putea da înapoi.

...Astfel, citez din roman: „Se încheiase un periculos capitol. Spectrul închisorii nu-l mai urmărea. (...) Din ce ducea cu el în libertate, incidentul cu microfonul îl împovăra cel mai mult. Oare cu ce le greşise lui Motz şi Gaiţă, că l-au vrut după gratii?" Dar: „Nu voi purtaţi vina, ci sistemul comunist, cel care încurajează astfel de vânzări".

- Iată-vă, deci, liber ca pasărea cerului.

- O pasăre săracă, flămândă şi disperată, care după câteva săptămâni de pribegie a aterizat în colivia lagărului de la Traiskirchen.

- Cum este viaţa de lagăr?

- O puşcărie ceva mai liberă. Cu legi scrise şi nescrise. Cu „lideri" în faţa cărora nu se crâcneşte şi delincvenţi în stare oricând să ucidă. Oricum, o experienţă existenţială revelatorie, în care condiţia umană atinge cotele paroxistice ale decăderii, dar (uneori) şi corola imaculată a nufărului plutind peste balta mizeriei.

...O faună din cele mai diverse - români, polonezi, bulgari, ruşi, pachistanezi, ţigani, unguri, tunisieni - populează lagărul de la Traiskirchen. Cu o trăsătură de condei sigură, scriitorul Amos Chitta redă tablouri de un viguros (şi suculent) realism, amintind de un Panait Istrati, din care nu lipsesc figuri memorabile, ca: inginerul Moga, doctorul Brad, pianistul Raul, doctorul Cătanea, inginerul Nicky, delicatul poet şi operator TV Valentin - fiecare cu o viaţă punctată de dramă, de tragism, ori ratată fără de vină - alături de pitorescul grotesc al unor fiinţe primitive şi agresive, ca Bebe şi Ştirbu, Jean Minge-de-ping-pong, Gore-gorilă, eliberate din puşcăriile ceauşiste cu condiţia să emigreze. Tonul grav, reflexiv (autorul este, doar, ardelean!), încălzit de un umor reţinut, asigură cărţii un echilibru specific. Iată o mostră de umor: „-De ce bei, mă?.../-Ca să-mi înec aleanul/-Şi de când eşti în lagăr n-ai reuşit să-l îneci?/-Nu. Aleanul a învăţat să înoate". După care - sentenţios, grav, moralist - autorul: „Majoritatea nenorocirilor se petreceau sub influenţa alcoolului. Din cauza lui, nimeni nu putea fi sigur de nimic. O privire mai nu ştiu cum, o intonaţie a vocii, un gest puteau să declanşeze cele mai urâte porniri, ba chiar ura ucigaşă". Alteori, suspiciunea trădării era argumentul imbatabil al gestului ucigaş. Într-o noapte de revelion, de pildă, lăgăriştii s-au distrat aruncând de la etaj dulapurile goale („sicrie", în argoul locului) care bubuiau cumplit pe asfaltul din curtea interioară a ţarcului, fără ca cineva să (mai) poată interveni. Finalul: Oamenii ordinii veniră abia a doua zi. Curtea asfaltată de sub ferestrele coridoarelor părea un câmp de bătaie. Într-unul din dulapuri fu descoperit trupul neînsufleţit al lui Valentin".

- Şi, totuşi, în ceea ce vă priveşte, aţi izbutit. Cum au fost primii paşi care v-au dus pe acest drum?

- Alături, în orchestra oraşelului balnear Baden, era nevoie de un violoncelist suplinitor. (Între timp făcusem rost de instrument, trimis din ţară, de către soţie, cu mari sacrificii). Am dat probă - şi-am câştigat. Eram însă atât de sărac, că nu aveam bani nici pentru bilet la trenul local. Făceam toţi aceşti kilometri - între lagăr şi Baden; deloc puţini - pe jos. Nu atât durerea, cât tristeţea, umilinţa pe care ţi-o dă tristeţea, mă împingea spre limitele suportabilului...

...Citez din roman: „În acel an, primii fulgi de zăpadă îl surprinseseră mergând pe jos spre Baden. Colegii de orchestră, cei ce domiciliau în Viena, trecură cu maşinile pe lângă el şi se făcură că nu-l văd. (...) Spectacolul luă sfârşit şi Horia o luă spre „casă", tot pe jos, însoţit de bunul său prieten - violoncelul. Colegii trecură iarăşi cu maşinile pe lângă el, tot fără să oprească. (...) Mergea pe jos şi încerca să uite că avea colegi ce treceau cu maşinile în goană pe lângă el".

- ...Cam asta-i viaţa de exilat: fie în lagăr - pasăre în colivie; fie în Viena - liber ca pasărea cerului. Nici nu ştii când şi de unde vine umilirea.

- Să lăsăm romanul, spre a nu-i răpi cititorului plăcerea lecturii. Cum a decurs, în continuare, viaţa dv? Sunteţi, totuşi, un învingător.

- Într-adevăr. Am luptat. Dar m-a ajutat şi şansa, întâmplarea. După un an de lagăr, am izbutit să-mi aduc familia: soţia, Antonia, fostă profesoară de violoncel; Ştefana şi Iuliu, fiică şi fiu, liceeni, aspiranţi la Conservator. La această oră - au trecut, totuşi, 14 ani! - soţia cântă în orchestra de muzică vieneză a oraşului („Kursalon Orchester"). Fiica, după ce a absolvit Conservatorul în Viena, s-a stabilit, prin căsătorie, în oraşul german Karlsruhe, unde este pianistă-concertistă şi directoarea unei şcoli de muzică. Fiul a absolvit şi el Conservatorul vienez, în cadrul căruia a fost oprit profesor; în prezent, are o bursă de stat în America.

- Dar dv?

- Eu, pentru mine n-a fost aşa uşor. Nu mi s-a recunoscut diploma din ţară, aşa că am mai făcut o dată facultatea aici, 4 ani şi jumătate. La ora actuală sunt profesor de violoncel la o şcoală de muzică din Viena şi alta din Eisenstadt (capitala landului Burgenland). În anul 1985 am scris în germană - şi publicat - cartea de specialitate „Intonaţia şi digitaţia la violoncel, văzute prin prisma tehnicii lui Pablo Casals", pentru care, împreună cu soţia, am obţinut Premiul „Theodor Körner", înmânat la Palatul prezidenţial Hofburg de către preşedintele de atunci al Austriei, domnul Rudolf Kirchschläger. Tot atunci am fost recomandaţi pentru a primi cetăţenia austriacă de către actualul vicecancelar Erhard Busek - ceea ce s-a şi rezolvat imediat. Personal, am fost distins şi cu titlul academic „Magister artium". Trebuie să mai spun că, prin profesie, am ajuns să cunosc multe capete ale protipendadei politice şi sociale vieneze, cărora le port o stimă deosebită şi pentru care nu am decât cuvinte de laudă.

- Eu v-aş întreba însă, de pildă, ce v-a impresionat mai mult din istoria ţării dv. de adopţiune.

- Mai multe momente, dar am să mă opresc numai la două. Primul se referă la asaltul Vienei de către turci, în 1683. În armata turcească lupta (obligatoriu) şi boierul Radu Şerban din Ţara Românească, în fruntea a 30.000 de soldaţi români (precum şi un Duca al Moldovei, cu 14.000 de oşteni). Ei, în timpul luptei, Radu Şerban şi oştenii lui, în loc să încarce tunurile cu praf de puşcă, le umpleau cu paie. Gestul n-a rămas neobservat de către vienezi, care - întru cinstirea lui - au înălţat o troiţă pe chiar locul unde se afla cortul de rugăciune al armatei muntene. Ceva mai târziu i-au ridicat lui Radu Şerban şi un monument - realizat de către sculptorul Tartler; nici o legătură cu poeta Grete Tartler, directoarea Centrului Cultural Român din Viena, dar ce frumoasă coincidenţă. Şi astăzi, statuia lui Radu Şerban se află la mare cinste. Celălalt moment s-a petrecut mai târziu - şi este legat de domnia lui Joseph al II-lea (fiul Mariei Teresa). Vrând să se împace cu românii ardeleni - după înfrângerea răscoalei lui Horia - a venit şi a ţinut un discurs, care începea cu cuvintele: „Salva nepos parva Romuli!" Adică: „Te salut, mică nepoată a Romei!" Ei, fiecare din cele patru cuvinte latine denumesc astăzi (de mult, desigur) câte o localitate din Transilvania. Nu e minunat? Nu este semnificativ? Mai trebuie precizat că acest împărat a fost urât de către austrieci, pentru că (între altele) a secularizat averile mânăstireşti şi a făcut o aşa-numită reformă a cimitirului, inventând sicriul repetat-folosit şi groapa comună. O înmormântare costă prea mult - spunea el - şi, ca dovadă, lângă mormântul impunător al mamei sale, cripta lui este de o dimensiune extrem de redusă şi de o simplitate banală. Vienezii însă - iubitori ai morţii cu fast - nu l-au iertat niciodată. Dar pentru români, cu toată înfrângerea răscoalei, Iosif II a însemnat o speranţă. Argument - înseşi frumoasele cuvinte (poate şi sentimente) rămase în nemurire, veşnicind locuri de limbă română.

- Domnule Amos Chitta, aveţi vârsta de 53 de ani, vă aflaţi la zenitul realizării artistice - muzician, dascăl, muzicolog -, sunteţi autorul unui roman de excepţie. Vă întreb: mulţumit? nemulţumit? Proiecte?

- L-aş mânia pe Dumnezeu dacă aş spune că sunt nemulţumit. Sunt, totuşi, trist că romanul meu a apărut cu peste 150 de greşeli de corectură, unele schimbând (chiar) sensul celor spuse de mine. Mai sunt trist şi pentru că Editura Dacia - pe care o stimez foarte mult - nu are iniţiativa unei a II-a ediţii, deşi prima s-a epuizat imediat - şi sunt cereri multe, inclusiv din partea Companiei Arcadia. În ceea ce priveşte proiectele, deocamdată ne străduim - nu numai eu; mulţi intelectuali, artişti din diaspora austriacă - să facem ceva pentru ţara noastră, România, să punem sincer umărul pentru a o integra mai repede în circuitul de valori european. Sprijinim acţiunile ce se desfăşoară la Centrul Cultural Român din Viena - ca acum, la expoziţia de sculptură a maestrului Gh. Iliescu-Călineşti şi de tapiserie a doamnei Lia-Maria Andreiţă -, aducând şi propriile noastre iniţiative.

- La capătul unei asemenea experienţe, ce cuvânt de inimă şi minte, ca să zic aşa, aţi avea pentru compatrioţii români?

- Iată-l: trăiesc în Austria de 14 ani şi aici am învăţat ce înseamnă, de fapt, cuvântul patriotism. Nu este patriot acela care strigă mai tare că e. Adevăratul patriot este cel ce lucrează din umbră pentru binele ţării sale, cu modestie, cu abnegaţie. După al doilea război mondial, Austria era o ţară distrusă, ce nu se putea compara nici pe departe cu România de astăzi. Înţelegând că trebuie să purceadă la treabă, toţi oamenii de bine austrieci, de la generaţiile mai vârstnice până la adolescenţi, şi-au întins mâinile peste ruine, făcând să se înalţe dintre acestea Austria pe care o vedem astăzi, una din cele mai prospere ţări ale Europei. În acest scop, înseşi partidele politice au renunţat la certurile lor cu rădăcini istorice, creând un climat propice reconstrucţiei.

- Semnează scriitorul, muzicianul?

- Nu. Semnează un fost transfug, cu dorul de ţară în piept şi neţărmurită încredere în viitorul României.

Ion ANDREIŢĂ
Viena, iunie, 1993

Grinzing, celebrul cartier de pe înălţimile Vienei

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

Amnezia cinematografului

Costineşti '94 (II)

Lecţia Palmaresului citit de Radu Gabrea, în numele juriului internaţional, la prima **ediţie internaţională** a Festivalului cinematografic de la Costineşti, a fost - cum începusem să argumentez aici în numărul trecut - magistrală. În ciuda relativei modestii a competiţiei - despre care de asemenea am spus câte ceva în numărul trecut - au funcţionat atât criteriile estetice ale selectivităţii şi ierarhizării valorice, cât şi sintagmele critice pentru definirea, în textul Palmaresului, a fiecăruia dintre cele (nu mai mult decât) opt titluri de filme premiate (dintre care două de câte două ori) din totalul de peste cincizeci lung şi scurt-metraje vizionate în concurs. Un salt la antipozi, din acest punct de vedere, încât nu e de mirare că mulţi nu se dovedesc în măsură să perceapă, necum să asimileze, această lecţie - în cel mai bun caz retrăgându-se într-o resemnare politicoasă şi dulce amăgitoare: - Era normal ca, de data asta, să aibă prioritate străinii.

O explicaţie ar fi că, în anii şi deceniile trecute, nu doar manevrele interesate şi complezenţele impuse au umflat, răsturnat ori uniformizat adesea lista premiilor la diferitele festivaluri şi concursuri, ci şi alte malformaţii, mai greu de eradicat, totdeauna în numele unor principii sacrosancte, cum au fost socotite cele ale tematicii (teziste) şi ale profesionalismului (artizanal) suficiente lor însele. Sigur că de premiile tranşate cu rudele de gradul întâi din juriu sau cu concurenţii înşişi aflaţi... în juriu sau prin preajmă putem să nu ne mai amintim, dar fetişizarea suficienţei corecte şi utilitare ne-a marcat mai adânc, spre a nu mai vorbi de epatarea în faţa ingeniozităţii bine lustruite, pe aceleaşi coordonate ale ilustrativismului mai mult sau mai puţin oportun. Ca atare nu (doar) buna credinţă (din start incontestabilă) şi gradul de instruire (uneori eminentă) sunt în discuţie, ci o forţă hipnotică cu efect amnezic de care nu suntem singurii şi nici totdeauna vinovaţi, atâta timp cât acceptăm discuţia.

Pentru cei prea obişnuiţi cu plafoanele triple şi cvadruple ale modului local (şi epocal) de a concepe, a practica şi a laurea producţiile filmice, surprizele oferite de juriul de la Costineşti '94, care s-a condus după considerente estetice, au putut căpăta alura unei schisme, a unei trădări a intereselor cinematografiei autohtone, datorită influenţelor dubioase care ar fi dus la sacrificarea cu bună ştiinţă a meritoriilor noastre producţii, cu atât mai dureros la un „festival al tinerilor realizatori". În speţă, numitul juriu ar fi întocmit o listă de premii zgârcită şi lacunară, prevalându-se de tot felul de enunţuri care de care mai preţioase, repetate obsesiv, foarte departe de limba noastră cea de toate zilele: „modernitatea naraţiunii cinematografice, reunind tradiţiile onirismului cu realismul" (la cel dintâi premiu proclamat de pe podium - pentru scenariul unui film care şi-a adjudecat şi Premiul pentru cel mai bun lung-metraj: **Veveriţa roşie** al spaniolului Julio Meden); şi tot „modernitatea utilizării a numeroase tehnici video, într-un scop creativ şi poetic" (la singurul premiu care a întrunit voturile tuturor celor nouă juraţi: **Duo pentru paoloncel şi petronom** - al tânărului de-abia ieşit de pe băncile institutului, Alexandru Solomon); apoi: „ţinuta sa stilistică, adecvând limbajul la subiectul filmului" şi din nou „concentrarea stilistică şi echilibrul perfect dintre scenariu, regie şi tratarea vizuală de excepţie" (filmul englez **Anchoress - Pustnica** de Chris Newby, cumulând Marele premiu şi Premiul pentru imagine); şi iarăşi: „echilibrul dintre tradiţie şi căutarea unui limbaj nou, în realizarea mise-en-scène-i, imaginii şi decorului" (la neînţeleasa de către public comedie macabră a basarabeanului Sergiu Prodan, **Paula**, recompensată din fericire cu Premiul pentru cel mai bun scurt-metraj de ficţiune). Ş.a.m.d.

Decalajul dintre modul local (şi epocal) de a judeca lucrurile şi standardele unei competiţii valorice deschise a ieşit cel mai concludent în evidenţă în cazul lungmetrajelor româneşti alese pentru concurs de „comisia de preselecţie" (pare-se fictivă). „Comisia" a mizat cu totul disproporţionat pe filmul **Trahir** al tânărului Radu Mihăileanu, exact din motivele sugerate mai sus: sedusă fiind de luxura unei prestaţii abile pe o temă oportună, scăpându-i fundamentalele falseturi şi debilităţi, din cauza unor premii prealabile de mâna a doua şi a treia, care altădată aveau mare trecere la D.R.C.D.F., în mascarea pauperităţii repertoriului, iar acum ni se servesc cu aplomb întinerit şi mai ales autoritar şi revendicativ. Eugenia Vodă a făcut, săptămâna trecută, în **România literară**, o analiză atât de extinsă a acestui daltonism, încât n-aş mai spune decât că altminteri onorabilul film în discuţie, dar iluzoriu anticipat ca Mare premiu, este performanţa unei reţete ingenios calculate în a escamota atât identitatea non-eroului (comunist fost „ilegalist" nedreptăţit de propriul regim venit la putere), cât şi a anti-eroului (omnipotentul şi omnivalentul ofiţer de securitate), într-o naraţiune care disimulează lipsa de substanţă caracterială a celorlalte personaje cu o articulare fluentă a locurilor comune, metamorfozate într-o cascadă a clişeelor de efect şi a accentelor tari, vocale şi gestice, ale interpreţilor şi ale piticilor de la circul ţigănesc. Ceea ce a putut flata de la distanţă gustul exotic şi conjunctural de la Montreal ori Istanbul n-a mai trecut neobservat la Costineşti de seriosul juriu internaţional prezidat de Radu Gabrea. Care cu chiu, cu vai a acceptat singurul premiu minoritar din Palmares (4 pentru, 3 contra, 2 abţineri) - Premiul special al juriului pentru **Trahir**. Am insistat asupra acestui punct pentru ca eroarea de calcul a fost, cum numerotam mai sus, triplă: din cauza mizei disproporţionate, n-a fost acceptat în concurs incomparabil mai meritoriul **E pericoloso sporgersi** al lui Nae Caranfil (sub pretextul că a fost prezentat anul trecut **în afară de concurs**, de fapt sincer neagreat, fiindcă în ordinea erorilor de evaluare critică există o pedeapsă a lui **viceversa**) şi în schimb a fost plasat pe orbită, ca al doilea lungmetraj românesc din concurs, **Neînvinsă-i dragostea** de Mihnea Columbeanu, care, fără a se face vinovat de toate acuzele tematist-moralizatoare, ca ţap ispăşitor al altor păcate, nu e, în nici un caz, un film de festival.

Încă mai dramatică a fost însă revelarea situaţiei documentarului românesc, prin cele patru filme, nu-i vorba, bine alese de comisie, de vreme ce nu existau alte opţiuni în producţia studioului numit „Alexandru Sahia" şi tot atât de bine ignorate, in corpore, de juriu. Două şi două, într-o simetrie tematică şi de gen simptomatică ea însăşi: două documentare **de artă** (inclusiv literară) - **Eminescu - truda întru cuvânt** de Laurenţiu şi Anca Damian şi **Sculptorul** (Brâncuşi) de Cornel Mihalache, iar - la cealaltă extremă, peste neant - două **filme de front** - **Călăuză la Sarajevo** de Cătălina Fernoagă şi **Dincolo de ora zero** din Anita Gîrbea (am citat alfabetic). Bunele premise tematice sunt mult prea evidente în toate cele patru cazuri, ca şi travaliul pe unele planuri performant (cum e **truda** lui Laurenţiu Damian în scenarizarea prin colaj inedit a versurilor eminesciene) şi chiar eroic (cele două tinere realizatoare cu probe episodice de sensibilitate şi aplomb, salvând onoarea reporterilor noştri foarte bărbaţi în spatele frontului). Îngrijorătoare este însă, în toate cele patru cazuri, foarte modesta condiţie a ceea ce e doar un aproximativ suport de serviciu imagistic pentru cuvintele debitate aproape secundă de secundă pe ecran. În criză de identitate, tocmai într-un moment când cultul imageriei filmice e în mare exuberanţă pretutindeni, cum s-a văzut şi în filmele străine premiate la Costineşti, documentarul românesc cunoaşte o beţie abstractă a vorbelor scrise cu multă sârguinţă în prealabil sau înregistrate din abundenţă în direct şi mixate ca atare. Este, în toate cazurile, o soluţie amnezică, de import televizoric. În discuţie nefiind, bineînţeles, operatorii, ci gradul de elaborare filmică a partiturilor, inclusiv proiectul lor de producţie. Să precizăm, prevenind eschivele: nici măcar un film de front şi de forţă majoră nu se poate dispensa de această elaborare şi nici recurge la soluţii de anvergură mijlocie, decât cu riscul de a imita palid şi de a bifa tautologic de două ori telejurnalele ce ne vin prin cablu; era de preferat, în speţă, fie rămânerea la Bucureşti, fie trimiterea mai multor operatori, eventual cu un singur realizator, care ar fi dispus de o materie cât de cât mai consistentă la masa de montaj. În girarea sărăciei (de peliculă) ne omoară mai ales artizanalul, ocazional expeditiv, supraîncărcat cu o credinţă şi o dăruire demne de o punere în pagină mult mai bună. Se poate însă şi mult mai rău. Căci am auzit-o pe directoarea studioului de specialitate zicând la televizor că documentarul e „lada de zestre" a cinematografiei - un depozit, cu alte cuvinte, de imagini ale epocii şi ale României, care nu trebuie să se piardă! Cu această concepţie protocolară, la limita afişajului propagandistic, care elimină până şi din proiectele studioului performanţa artistică inedită în unicitatea ei, nu vom mai fi luaţi în consideraţie nici la Costineşti. Dacă am ajuns „ladă de zestre", retrogradările pot fi în lanţ, fiindcă pentru unele produse există şi altfel de lăzi sau coşuri.

Valerian SAVA

ARTE PLASTICE

Pentagrama utopică

Probabil că în contextul actual al gesturilor excentrice, extravagante, chiar suprarealiste, de genul publicării unei cărţi de poezie, de literatură bună în general, sau a unor subiecte de artă autohtonă, organizarea unei expoziţii de sculptură ocupă un loc de invidiat. Adică, acela de frumoasă şi păguboasă nebunie. Sculptura costă şi nu are mulţi colecţionari, pentru că, spre deosebire de pictură, cu ea nu-ţi poţi tapeta casa, inclusiv debaralele. Iar statul sau alte forme de organizare civico-pecuniare nu se grăbesc să susţină material nici talentele pe care le risipim, dar nici estetica oraşelor noastre seci, fără personalitate în absenţa memoriei artistice pe care o încorporează monumentele. Iar când o fac, rezultatele pendulează între penibil şi oribil, cu o viziune de amator incult dar fanfaron. Aici se cuprinde şi aberanta idee de a ridica la scară şi a planta delirant marile repere spirituale: de "n" ori şi pretutindeni "Coloana infinitului", "Poarta sărutului", "Masa tăcerii", apoi "Gânditori" de la Hamangia deveniţi Golemi sau Sfincşi locali etc.

Iată doar câteva motive pentru care "utopia" celor cinci sculptori grupaţi la galeria SIMEZA ar trebui salutată. Ea merită respectul datorat profesionalismului şi talentului, dar şi admiraţia pentru curajul şi detaşarea naivă faţă de cele mercantile. Fireşte, orice expoziţie presupune şi o latură comercială, inevitabilă mai ales într-o presupusă economie de piaţă liberă, capitalistă. Dar este clar că *Aurelian Bolea, Şerban Creţoiu, Ioan Deac-Bistriţa, Grigore Minea* şi *Gheorghe Mureşan* nu au mizat în primul rând pe acest argument. Motivaţia gestului lor se descoperă în conştiinţa că sunt artişti lucizi, capabili de fructificări, contemporani cu timpul lor şi datori faţă de el. Aceasta ar fi o motivaţie de substanţă, abstractă pentru că ţine de idei şi de propria condiţie. Concret, descoperim lucrări de reală forţă expresivă şi un detectabil spirit prospectiv intrinsec. Desigur, avem de-a face cu tensiuni formative consacrate, transferate în ceea ce, de obicei, numim stil, prea adesea confundat cu stereotipia sterilă. Dar un *Aurelian Bolea*, pentru care obsesia clasicismului transferat în sigla nudului feminin este definitorie, ocoleşte manierismul lansându-se în variaţiuni pe tema celor trei graţii, elaborând elegante arabescuri spaţiale. Atitudine detectabilă şi la *Grigore Minea*, prezent cu o variantă mult mai expresionistă a sculpturii sale patetice, "consumată" de lumină datorită modeleului nervos, dar autoritară în relaţia cu spaţiul global. Pentru cei care credeau că îl pot recunoaşte pe *Ioan Deac-Bistriţa* după repertoriul de teme şi forme, metamorfoza structurilor ce tind spre zone interregnale, ridicând în scara monumentalului insignifiantul natural, poate provoca un şoc, fireşte pozitiv. *Şerban Creţoiu* găseşte o corelaţie cel puţin incitantă între aparenţa sintetică a modulului antropomorf şi o secretă şarpantă interioară, poate vegetală, pendulând între fantastic şi aluziv, cu un plus de expresivitate ce decurge din coabitarea bronzului cu ceramica, într-un fel de pariu cu limitele şi valenţele materiei. Aparent constrâns de prejudecăţile ce însoţesc utilizarea unui material tradiţional cum este lemnul, *Gheorghe Mureşan* operează o modificare de sintaxă şi morfologie, actualizând dintr-o perspectivă acuzat modernă şi cu pasiunea metaforei, modele ce vin prin flux intelectual din vechi culturi arhetipale, într-un fel de joc subtil al mesajelor existenţiale.

Reţinem evenimentul de la SIMEZA, rămânând cu nostalgia volumelor sculptate care ar putea umple tristele goluri ale cetăţilor noastre din beton fără şansă estetică.

Virgil V. MOCANU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Dumitru MICU

Şcoala de literatură

Cadre didactice fără funcţii administrative erau câte două-trei, la fiecare catedră. Cea de marxism, era slujită alături de Hoaje, de către un tânăr fără veleităţi, posesor de bun simţ, Lăzărescu. Literatura rusă ne-o administrau, sprijinite de Novicov, Galina Maevski, asistentă la Universitate, şi încă o rusoaică, nu-mi amintesc numele. Adiacente (probabil) cursului de literatură rusă erau conferinţele de literatură universală, dintre care una singură mi-a rămas în memorie (dar vor fi fost mai multe?), cea despre Shakespeare, ţinută de Vianu. La literatura română îi aveam pe Mihai Gafiţa, Ion Oană şi Constantin Jalbă. Teoria literară ne învăţa N. Tertulian, împreună iarăşi cu Novicov. Primul şi ultimii doi erau cei mai „pe linie". „Actualizau" şi „combăteau" cu frenezie. „Combativitatea revoluţionară" era, de altfel, numitorul comun al activităţii tuturor cadrelor didactice, indiferent de specialitate. Comunicând cunoştinţe sau trăgând concluzii la discuţii seminariale, profesorul avea, statutar, îndatorirea de a îndruma studenţii în sensul formării unui gust estetic „sănătos", de a-i „înarma" pentru estimarea judicioasă, partinică, a producţiilor literare contemporane, pentru respingerea pseudoartei burgheze occidentale, reacţionară şi putredă, pentru preluarea critică a „moştenirii culturale", valorificând tot ce este înaintat, progresist şi revoluţionar în „creaţia înaintaşilor" şi caracterizând adecvat limitele şi erorile ideologice ale iluştrilor „înaintaşi". În aplicarea acestui principiu, Gafiţa pedala pe dezvăluirea „aspectelor pozitive" ale operelor studiate, opere scrise în secolul trecut. Neajunsurile acestora le punea pe seama limitelor obiectiv inerente gândirii în epoca dată, neluminată, la noi, cel puţin, de razele binefăcătoare ale marxismului. Tertulian, prin specificul disciplinei profesate, exemplifica tezele acesteia, eminamente partinice, îndeosebi prin producţiuni literare din răstimpul interbelic: epoca tuturor descompunerilor morale şi rătăcirilor filosofice. Puţin din literatura şi filosofia acestei epoci nu se mistuia în focul doctei critici a teoreticianului marxist. Poezia, mai toată, era azvârlită în gheenă, ca „formalistă", proza, în proporţie de nouăzeci la sută, ca „naturalistă", critica, în întregime, ca „estetizantă". În filosofie, totul era idealism, antiraţionalism, obscurantism, misticism, profascism. Misticismul religios în special era denunţat de Tertulian, cu fulminantă convingere, cu tenace perseverenţă, exemplul limită pentru această maladie fiind, desigur, gândirea lui Blaga. Tot atât de neîndurător cu literatura „burgheză" a perioadei interbelice, cu modernismul avangardist îndeosebi, era şi Gafiţa - asemenea, de altminteri, tuturor „activiştilor pe frontul ideologic" - însă, cum spuneam, domeniul său era secolul al XIX-lea. În particular, dacă venea vorba cumva, el pronunţa „nume odioase" (Arghezi, Blaga) fără a le însoţi de epitete exorcizante; semnala chiar imagini din operele lor, dovedind a le fi parcurs, fapt ce constituia, în sine, o culpă. În public însă, nici un semn al putinţei de alunecare în afara spiritului şi literei doctrinare ortodoxe. Şi tot n-a fost scutit, în iunie 1952, de obligaţia de a mărturisi, spăşit, că activase în Partidul Naţional Liberal... Deocamdată suntem însă în anul şcolar 1950-1951.

La început, în primul „semestru", am stat în seminar alături de Victor Felea. După aceea, fiind repartizaţi seminarial pe genuri literare, am avut-o colegă de bancă - „la critică" - pe Georgeta Horodincă. Cu ambii m-am înţeles perfect. Felea era apatic, vorbea doar când nu putea să n-o facă şi, în genere, căuta cu tot dinadinsul, parcă, să rămână şters, să treacă neobservat. Horodincă, dimpotrivă, excela prin volubilitate, era numai râs şi spirit şi scânteia din fiecare vorbă şi gest. Mă înţelegeam cu ea dintr-o privire şi nu încape îndoială că ne simpatizam reciproc. Dorindu-mi de mult, din cursul secundar inferior, o amică intimă sinceră şi inteligentă, aş fi făcut pasiune pentru ea, dacă ar fi fost cumva mai stabilă, mai puţin imprevizibilă. Nu ştiai însă cum s-o iei. Era când gravă, când frivolă, când profundă, când superficială în judecăţi, şi nu puteai şti care dintre cuvintele şi efuziunile ei erau serioase, angajante şi care hazlii sau de circumstanţă. Needificat asupra-i, m-am abţinut, în consecinţă, de la orice demers de natură a mă pune în situaţie umilitoare, de refuzat, preferând să-i rămân confident. Căci, neconvenţională, spontană, era şi sinceră, cel puţin până la un punct. Îmi dezvăluia secrete de familie, mi-a destăinuit, dacă nu mă înşel, că fusese căsătorită, nu însă şi că avea să se căsătorească în curând. Nu-şi ascundea trecutul, dar ţinea învăluite planurile de viitor. Avea însă, oare, pe atunci, asemenea planuri? Lovitură de teatru, căsătoria spre sfârşitul anului şcolar, cu un coleg în a cărui companie nu fusese văzută, s-ar fi încheiat, potrivit spuselor ei de după „eveniment", fără premeditare. Ar fi chemat-o - mi-a destăinuit, cu nonşalanţă - la biroul de partid, unde un coleg de-al nostru, cel mai „principial", ar fi întrebat-o dacă are ceva împotriva clasei muncitoare. Neavând, de ce nu s-ar căsători cu un fiu vrednic al ei, electrician, ca tovarăşul Gheorghiu Dej? Într-adevăr, de ce? s-a întrebat, la rândul ei, Geta. Şi fără fasoane, s-a măritat cu colegul poet Mihai Gavril. După matrimonii, nici o schimbare în conduita ei. Aceeaşi nonşalanţă, acelaşi stil comportamental. Neschimbate a menţinut şi raporturile cu mine. Mă lua, ca înainte, de braţ, şi am rămas cei mai buni amici, fără nici o evadare „din cuviinţă şi din pravili".

Raporturile mele cu ceilalţi colegi erau analoage celor avute la Cluj cu studenţii căminişti. Urmam principiul: *Oneste vivere, neminem laedere, cuique suum tribuere*. Ca de fiecare dată când intram într-un nou mediu, am străbătut, şi la şcoala de literatură, o criză de adaptare. Una care avea să dureze şi după absolvirea şcolii, care nu avea să se încheie niciodată. Din cea mai fragedă copilărie îmi dorisem prieteni cărora să mă pot dărui integral, fără nici o reticenţă. Mi-i doream în continuare. Când aveam sentimentul de a fi găsit unul, mă abandonam lui cu tot sufletul. Nu obţineam însă reciprocitate. Când ajungeam să cred că se produsese o totală fuziune sufletească, receptam deodată semne de „hiclenie" de partea cealaltă. Subit, se prăbuşea totul. Dar tot nu mă învăţam minte. Continuam să aştept apariţia spiritului cu care aveam să vibrez la unison. Citisem încă în copilărie, undeva, notaţia lui Jules Renard (o reproduc aproximativ): „Prietenia noastră nu putea să dureze. Prea ne-am dezgolit unul în faţa celuilalt", şi, totuşi, nu reuşeam să nu fiu total sincer cu amicul considerat unic, providenţial, nu puteam să-i ascund vreo cută a sufletului, chiar având conştiinţa că, poate, nu-l interesa. După experienţele universitare clujene amare pe planul acesta, devenisem doar mai circumspect. Abia la bătrâneţe am ajuns să reuşesc a pune în aplicare (şi încă!) avertismentul biblic: „Blestemat cine se încrede în om!" În şcoala de literatură nu mi-am căutat un amic cum, de fapt, nu-mi căutasem niciodată. Aşteptam să apară, necăutat. Dacă apărea, mă bucuram. Natură feminină? Nu cred. Mai curând orgoliu masculin. N-aş fi riscat pentru nimic în lume să-mi ofer amiciţia cuiva care mi-ar fi refuzat-o. Pe de altă parte, nu acceptam orice amiciţie; avansurile în direcţia aceasta mă indispuneau, şi nimic nu m-a plictisit în viaţă mai mult decât amabilitatea unor persoane de toate vârstele şi de ambele sexe de care nu reuşeam să scap. Nu numai că, în juneţe, nu mă împrieteneam cu oricine mă admira vizibil şi mi s-ar fi devotat cu sinceritate, dar exercitam în forul interior o exigenţă selectivă maximă faţă de virtualii condidaţi la încrederea mea. Cel puţin din punct de vedere intelectual, cei la care am ţinut realmente, bărbaţi şi femei, erau (şi sunt) la înălţime. În şcoala de literatură, cel în care am avut sentimentul de a identifica un „mare suflet" (vorba lui Verlaine, privitoare la Rimbaud) a fost Ilie Purcaru. Presupusa lui valoare superioară mi s-a relevat într-o seară, în timpul unui banchet. Euforizaţi, studenţii perorau, fredonau cântece, se grozăveau. Un adolescent, apropiindu-se de mine, mi-a zis, cu aer filosofic: Credeam că fericirea e ceva complicat şi, uite, ce uşor s-a obţinut! O asemenea reflecţie la un aproape copil nu putea să nu mă impresioneze. După alte câteva schimburi de impresii ne-am pomenit că formasem un tandem. Eram nedespărţiţi. Amiciţia noastră a devenit notorie şi, dacă e adevărat ce scrie Traian Filip - eu cred că este -, autorităţile şcolii, şi chiar ale Uniunii Scriitorilor, au început să intre la idei. Se întrebau dacă nu cumva îl perverteam pe elevul craiovean, dacă nu picuram în sufletul lui curat otrava culturii burgheze. Direct nu mi s-a adresat vreun reproş. Doar câte unii dintre colegii „mai catolici decât papa" mă întrebau, în treacăt, de ce nu lăsam băiatul în pace. Învinuiri concrete nu putea să-mi aducă nimeni. Îi descopeream, adevărat, lui Licuşor autori şi opere literare necanonice însă, în acelaşi timp, îi stimulam spiritul critic. Stimulam propria lui judecată şi, în nici un caz, nu încercam să-l predispun la atitudini de „ploconire" faţă de cultura „burgheză", fie aceasta occidentală sau autohtonă. Concomitent, frânam propensiunile lui spre indisciplină, spre libertinaj. Îl „dădăceam ca o soacră", afirmau unii, jigniţi că nu-l lăsam - potrivit spusei lor - să se „înhaite cu golanii". Cu timpul, Ilie Purcaru avea să capete, probabil, el însuşi sentimentul de a fi tutelat, fără nici un drept; fapt e că, după terminarea şcolii, avea să-şi... declare independenţa. N-aş zice că i-a priit de minune emanciparea. Înclin chiar a crede contrarul. Dacă m-ar fi ascultat şi ar fi urmat o facultate, dacă nu s-ar fi lăsat îmbătat de succese cam facile pe tărâm jurnalistic, reportericesc, palmaresul realizărilor sale literare ar fi, poate, mai de invidiat decât este. Şi ar fi evoluat, în genere, mai altfel, probabil. ∎

Tineri poeţi

Prizonier

Între două paranteze orizontale
îngerul meu s-a împerecheat
cu memoria unei virgule...

El nu-şi mai poartă aripile,
mie mi-au strămutat braţele
în orbite
şi toate imaginile toamnei
stau agăţate
de degete ...

După ploaie

Oraşul aruncă ocheade
umede şi obosite
lunii...

Un câine vagabond
ţine de urât
străzilor ...

***

Rod
între dinţi:
capătul creionului;
în minte:
începutul unui poem.

Pe lângă noi...

Pe lângă noi se scutură
salcâmii.
Un greiere ascuns e într-un
gând.
Mi-e dragostea, rotundă, faţa
lunii.
Tăcerea germinează în cuvânt.

De-un vis îmi reazem fruntea.
Neuitarea
Mi s-a prelins pe tâmplă. Arc
de lună.
Încet, prin noi se străvezeşte
zarea ...
Cenuşă, noapte: le adun în
urnă.

Goblen de toamnă

Vântul spulberă frunze.
În drum
o bătrână îşi potriveşte şalul
pe umeri.

***

Etern blestem:
să fii silabă
într-un poem fără sfârşit ...

Haiku

Tăcerea ogrăzii ...
găinile picotind
la amiază.

Ritual păgân

Fu tunetul întâiul după fulger
Ce-a spart timpanu-acelui veac
hirsut
Prelins pe calda coapsă a-
nserării,
Aprinsul viu se-ascunse în
pământ.

Aer boltind, eucalipţii falnici
Un templu-nchipuiau. La
umbra lor,
Fecioara-nlănţuită, între paznici
Adusă fu. Şi-un sipet cu
comori...

Pe-altarul unui gen păgân şi
putred
Jertfită fi-va, cum un tânăr
cerb,
Cu carnea ei şi risipitul umed
Bolborosind spre cer întâiul
verb...

Minune fu? Tu nu ştiai a
spune.
Întinerit şi drept, bătrânul zeu
Se înălţă... Şi nălăit de
spume
Căzu la pieptul ei, murind
mereu...

Simona-Nicoleta LAZĂR

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

HENRY de MONTHERLANT

Toreadorii

Asistând pentru întâia oară, în 1909, pe când avea treisprezece ani, la o „cursă" de tauri, la Bayonne, Henry de Montherlant îşi va petrece vacanţa lui '911 în Spania, unde va fi iniţiat în arta tauromaţiei de un matador şi unde va da şi el lovitura de graţie unor tăuraşi, în arenele familiei Vergilio, lângă Burgos, ocazie cu care îi va apărea numele în ziare. Primăvara lui '25 şi-o va petrece în Andaluzia, apoi, revenind la Paris, îşi va trece vara scriind romanul „Les Bestiaires", în care, inspirându-se din propria „experienţă de viaţă", Henry de Montherlant va face o fascinantă descriere a coridelor.

Confruntarea dintre Alban de Bricole şi Soledad (o fată frumoasă, răsfăţată şi ea, intrată în convenienţele castei sale), în fragmentul de mai jos, trezeşte o întrebare esenţială, pe care o scaldă continuu reflexe culpabilizante: este oare laş acela care, apreciindu-şi exact forţele, evită sau amână confruntarea cu un mare pericol ce-i primejduieşte categoric viaţa? Întrebarea este trezită de un roman „degajat" de istorie, dar care se poate angaja în hăţişul de întrebări ale istoriei.

Dându-şi seama că în spatele lor se petrece împreunarea animală, el îi zise:

- Ziua coboară deja şi tu nu mi-ai răspuns la întrebarea ce ţi-am pus-o acum trei zile. Aş putea spera să primesc ceva de la tine?

- Ai merita-o?

- Doar ţi-am spus că-s gata să fac orice ca s-o merit?

- Să vedem mai întâi taurii.

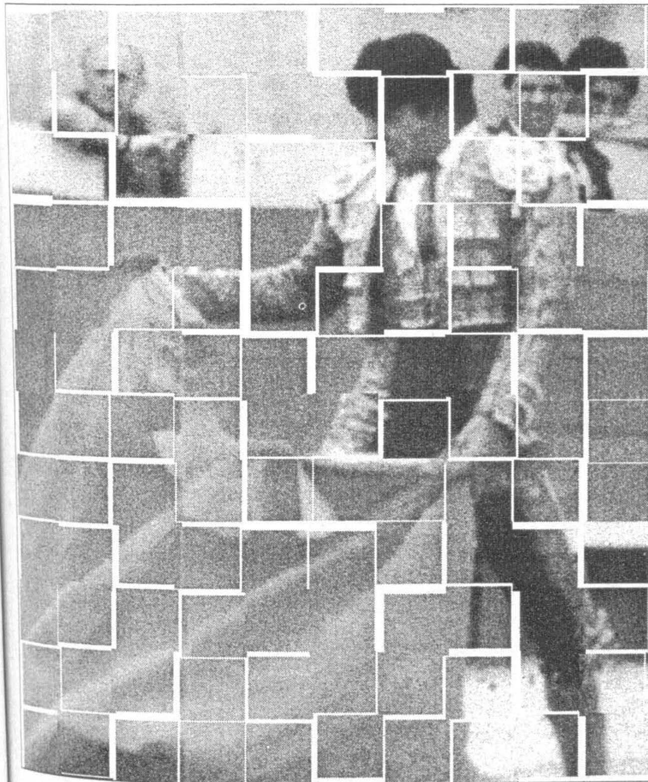
- Nu, nu, răspunsul tău!

- Îndată ce vedem taurii, promit.

El fu sigur că i-a câştigat inima.

Îşi opriră caii la nici zece metri de cireadă. (...)

Animalele, neliniştite, se puseră în mişcare, clătinându-şi urechile în cadenţă. Văcarii le urmau încet, pe jos, purtându-şi bâtele sub braţ, cu

capătul subţire îndreptat spre pământ, cum ţin soldaţii puştile la funeralii. Deodată, unul dintre taurii tineri se aruncă asupra altuia şi, ridicându-i cu cornul picioarele din faţă, făcu o semi-întoarcere, purtându-şi adversarul suspendat în aer. Văcarii, furioşi, aruncară în el cu bâtele, apoi cu pietre, care-i atinseră vârful coarnelor, foarte sensibil la tauri. În sfârşit, taurul îşi abandonă victima cea neagră. Deşi mai mare decât el, acesta nu-l atinse cu nici o împunsătură de corn.

„Ei drăcie! gândi Alban, ăsta-i fioros!" În Sudul nostru taurin, sunt numiţi astfel, atât taurul foarte fioros, cât şi matadorul care se aruncă vitejeşte în momentul consumării actului sângeros: pe scurt, toţi care sunt atraşi de carnea sângerândă şi merg spre ea purtaţi de un instinct puternic.

„Ferocele" era un tăuraş de un roşu întunecat spre cafeniu de India, cu coarnele inegale (şi un smoc de păr rămas în vârful unuia). Coroiată, partea de la urechi la nări desena o cocoaşă foarte accentuată. Pe fruntea-i hirsută creştea o coamă mult mai lungă decât de obicei. (...)

Între răutatea aruncării asupra celuilalt taur şi aspectul patibular era un acord extraordinar. Iar acum, parcă mulţumit de ceea ce făcuse, urina, cu spasme, un jet puternic şi generos.

- Ce înfăţişare diavolească are! spuse Alban, atras şi respins în acelaşi timp de arătarea din faţa lui. Are aerul pisoilor chelboşi, urduroşi, care vagabondează, alungaţi de peste tot, şi a căror mină ea singură îi trădează drept paria. Acum îi înţeleg pe matadorii care zic despre un astfel de taur că: „Are un cap ce nu-mi place!" şi sunt impresionaţi când trebuie să-l ucidă.

- Ieri la masă ziceai că ceea ce este mai rău pe lume sunt nervii, şi totuşi aici nu-i nimic altceva decât o chestie de nervi. Matadorul care s-ar lăsa „impresionat" la simpla vedere a unui taur, deoarece taurul respectiv are un aspect neplăcut, n-ar fi altceva decât un om de nimic.

- Ţie ţi-e uşor să vorbeşti. Cât despre mine, îţi mărturisesc că, dacă tatăl tău mi-ar propune taurul ăsta, i-aş spune nu, fără discuţie, nu ţin să fac pe grozavul. Când mă uit la capul lui mă ia cu frig pe şira spinării.

- Nu te credeam aşa fricos.

- Ei, ba da! spuse el râzând cu jumătate de gură. Sunt foarte fricos şi nu mi-e ruşine s-o recunosc.

În vânzoleala produsă în partea cirezii unde avusese loc incidentul, se puteau distinge imediat animale care trezeau frică şi cele fricoase. De fiecare dată când taurul negru se apropia de cel ghebos, acesta îl ameninţa şi-l punea pe fugă: aveai impresia c-o face din obişnuinţă, uitând obiectul disputei lor. Dar văcarii nu-l slăbeau din ochi şi aruncau în el cu pietre, mormăind parcă o formulă magică, ca să-l domolească. Cel negru rămăsese cu o urmă adâncă de corn pe umăr, în care se zărea un roşu de crap auriu, ca şi cum rana se deschidea peste un foc ce ardea în măruntaiele animalului.

Soledad îşi întoarse calul. Se îndepărtară. Clipa decisivă se apropia.

- Ţi-aminteşti ce mi-ai promis?

- Da.

- El îşi umezi uşor buzele.

- Vei fi drăguţă?...

- Da.

Bătăile inimii îl sufocau, făcându-l să vorbească încet.

- Îmi vei oferi obrajii?

- Da.

O anumită experienţă îi spunea c-ar fi aproape fatal să ceară mai mult. Dar în el era tot atâta cumpătare cât şi nebunie. Înţelese ce avea de câştigat chiar oprindu-se la atâta. Mai adăugă:

- Şi cât o să doresc eu? Vei şti să găseşti prilejurile?

- Da.

Respiră adânc, simţind că se sufocă. La apropierea lor, din iarbă ţâşni o pasăre, scoţând un ţipăt tare, ca o insultă.

-Vreau o dovadă acum! Imediat! Descalecă şi lasă-mă să te sărut între cai, care o să ne ascundă.

- Asta, nu.

- Atunci, îndată ce se întunecă. Mai spune-mi un da, te implor. Să fie astăzi ziua celor şase „da"!

- Nu, astăzi nimic.

Trăsăturile feţei îi căzură, ca o perdea desfăcută.

- De ce?

- Deoarece toţi aceşti „da" i-am spus cu o condiţie, prin care, îndeplinind-o, o să-mi dovedeşti în acelaşi timp dragostea şi o să plăteşti afrontul ce mi l-ai adus ieri.

- A, iarăşi asta! Dar ştii că orice condiţie este acceptată, dacă este omeneşte posibil să fie îndeplinită. Soledad, n-o să mergi până acolo încât să faci un lucru îngrozitor şi condiţia pusă să nu fie uman posibilă, cum ar fi, de exemplu, mersul pe apă, sau ceva de felul acesta. N-o să faci o glumă atât de cumplită!

- Condiţia mea este omeneşte posibilă.

Ea făcu o pauză. Caii îşi clătinau capetele şi se auzea zgomotul frâielor, pe tonuri diferite, când unul singur, când amândouă.

- O să cer tatălui meu să păstreze pentru tine taurul cu nasul coroiat şi o să-l ucizi în onoarea celei care îţi permite atâtea lucruri.

Urmă un lung moment de linişte, mai lung decât oricare altul ce urmase vreodată după vreun cuvânt rostit de Soledad. Alban îşi încruntă sprâncenele într-un efort de a aduce mai multă lumină în înţelesul cuvintelor auzite, ca să-şi dea seama ce era vinovat în femeia din faţa lui şi ce era nevinovat: ce justifica vorbele ei, şi ce întrecea măsura şi era de neiertat.

După o vreme, el spuse:

- Te-ai gândit bine ce-mi ceri?

- E atât de simplu încât nu trebuie să stai prea mult pe gânduri.

- Îmi ceri să risc moartea. Asta necesită reflecţie.

- Nu există nici un spaniol care, la o astfel de cerere venită din partea mea, să nu spună „da", fără vreun alt cuvânt, bucuros şi mândru.

- Fiecare are concepţia lui despre onoare. A mea nu seamănă cu a altora.

- Spune că ţi-e teamă.

- Deja am spus-o. Şi tu te faci că nu ştii că ţi-am mărturisit frica de animalul acesta. N-am nici vârsta, nici priceperea necesară ca să înving un taur care este un adevărat Înger Rău.

- Îţi cer să-ţi învingi frica, pentru mine.

- Îmi ceri să-mi risc viaţa, şi mă întreb dacă meriţi să risc pentru tine.

Ea fremăta ca o flamură care cade când vântul se opreşte. Privirea îi scăpără. Rămase o clipă fără cuvinte. Apoi spuse:

- Vrei să ştii ce scria sub ştersăturile de creion?

- Nu ţin s-o ştiu atât de tare ca înainte.

- Nici un cuvânt. Nu era scris nimic. Am vrut doar să râd de tine.

El spuse, cu ochii ţintă la gura calului care mesteca o spumă verde:

- Voi ucide taurul.

- Dacă n-o s-o faci, te vei dezonora.

În el ţâşni un strigăt: „Nu, n-o să mă dezonorez. Tu te dezonorezi, cerându-mi un astfel de lucru." Dar se reţinu. Hotărârea lui era luată, şi trebuia ca ea să-l creadă slab şi îmblânzit. Din nou privind în altă parte, adăugă:

- Voi ucide taurul în onoarea ta.

Şi imediat trase brusc de frâu, arcuind gâtul calului, ca şi cum ai lovi o dată bara cârmei, făcându-l să pivoteze în unghi drept pe un spaţiu restrâns, şi-o porni în direcţie opusă.

Sângele îi ardea faţa, încât îşi scoase pălăria. Îşi vedea parcă pe frunte linia roşie, despre care i s-a spus că apare în momentele când profesorii sau preoţii îi făceau vreo observaţie. Din instinct se ridică în şa, îndemnând calul să încetinească, într-atât de tare simţea nevoia să-şi calmeze răscolirea sufletească ce-l cuprinsese.

Hotărârea lui mergea ca săgeata la ţintă: va ucide taurul şi nu va lua nimic de la Soledad. Până în ultimul moment o va lăsa să creadă că este stăpână, c-o să-l vadă venind şi căutând răsplata în braţele ei. De aceea îşi înăbuşise violenţa ultimului strigăt, de aceea şi-a plecat ochii, asemeni celui care acceptă. Dar, după întrecere, nu va veni. Nu, nu va veni. N-o să-i răsplătească mârşăvia.

Era oare o mârşăvie? Fără doar şi poate, toţi toreadorii ar ucide acest taur... Dar nu, problema nu era aici. Că avea sau nu dreptate, el se simţea impresionat de sălbăticiune. I-o spusese lui Soledad. Şi ştiind-o, chiar pentru c-o ştia, ea a pus o asemenea condiţie. Înfumurată, ca să-l „pedepsească" pentru că i-a arătat indiferenţa. Cochetă, ca să-şi încerce puterea. Nu, era de neiertat. În piept, inima îi cântărea mai puţin decât o pasăre. Ea dovedea că nu avea simpatie pentru el; cât despre el, dragostea lui pentru ea (sau preferinţa, nu ştii niciodată cum s-o numeşti), această dragoste ea a doborât-o - se gândea el - aşa cum coasa ia viaţa unei flori.

Îşi îndreptă iapa spre grupul de tauri, ca să-l revadă pe cel pe care-l numea Îngerul Rău. În apropiere, călare, un tânăr foarte elegant privea şi el taurii. Era Pepe Alcazar.

(...) Se prezentă.

Celălalt nu-şi scoase pălăria, nu rosti nici un cuvânt, îi răspunse doar cu o înclinare a capului. Pe Alban, care continua să-şi ţină pălăria în mână, îl furnică prin degete dorinţa de-a i-o trânti celuilalt în faţă. În doar câteva minute, câte lucruri mureau, câte se năşteau! Un întreg viitor cu Soledad se dusese pe copcă. Interesul pentru ea dispăruse. El urma să treacă printr-un mare pericol. Cel alături de care va trece prin asta îi era adversar. Drama vieţii creştea, prindea putere, câştigând teren din aproape în aproape, ca un incendiu.

Prezentare şi traducere de Olimpiu NUŞFELEAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Marlena Braester - o voce polimorfă

Născută la Galaţi, unde din câte ştiu mama ei trăieşte - Dumnezeu să-i dea sănătate -, Marlena Braester a urmat Facultatea de Litere a Universităţii ieşene. Nu sunt sigur dacă doctoratul şi l-a susţinut la Iaşi sau pe lângă Universitatea din Haifa, unde este o eminentă profesoară de lingvistică, specializată îndeosebi în semiotică. A ilustrat acest din urmă domeniu cu o seamă de lucrări pertinente de mare interes ştiinţific. Redactor al revistei *Approches* - care întruneşte trimestrial cercetări estetice ale profesorilor de la Institut d'Histoire et de Civilisation Francaises, dar şi ale altor specialişti din Franţa sau dintr-o serie de universităţi francofone -, Marlena Braester mi-a făcut bucuria ca, în 1985, să-mi trimită un "Spécial Benjamin Fondane", excelent număr monografic al revistei *Approches* dedicat marelui poet bilingv. Era, împreună cu Monique Jutrin - exegetă de valoare a operei fondaniene -, responsabila acestui număr de excepţie, conţinând o serie întreagă de inedite, inclusiv relaţiile acestui fecund poet şi estetician româno-francez cu Şestov şi Bachelard. Am prezentat atunci acest *Approches* în "Ateneu", iar în septembrie 1989, în SLAST (da, Suplimentul literar şi artistic al „Scânteii tineretului)", câţiva poeţi izraelieni francofoni pe care i-am descoperit - tot graţie Marlenei Braester - în alte numere din revista *Approches*. După decembrie 1989, la un simplu semnal al subsemnatului despre Fondarea Ligii de Cooperare Culturală România-Franţa şi a revistei acesteia, *Lumea de mâine*, a devenit imediat un sponsor generos al acestora. În orice caz, relaţiile noastre literare s-au diversificat. Ştiam că este şi poetă, dar încă nu dispuneam de date convingătoare mai... palpabile. De curând, această distinsă intelectuală şi artistă, cu adevărat... multilaterală, mi-a trimis o carte de versuri: *LA VOIX, ELLE*, apărută recent la Paris, în reputata editură *Caractères* a bine cunoscutului poet Bruno Durocher. Dramatică, intensă, ironică - adesea chiar prin tăcerile ei conivente -, vocea Marlenei Braester sună distinct sub cerul francofoniei. Şi, ceea ce este poate la fel de important, al Poeziei. A preuve - aceste câteva poeme extrase din cartea menţionată pe care le oferim în traducere românească, mai jos. Un semn aparte: "vocea" autoarei nu intitulează poemele, *vocale* (voyelles!) ale unui suflet aprins, patetic, ingenuu.

noaptea se aprinde dintr-un strigăt
dintr-un foc de râsete
dansul şarpe
se încolăceşte
în cenuşă
şi cade
strigătul ia foc în foc de strigăte
în foc de râsete
dansul e îndepărtat
strigăt al strigătului

*

umbră
partea de noapte ce mă urmează în lumină

*

în nisipurile mişcătoare ale somnului
rădăcini ale viselor-flăcări
- care nu speră să devină incendiu -
desenează
în locul timpului
grădini de absenţă
venind din depărtări
aşteptarea are paloarea pietrelor

*

mărşăluiesc pe lângă poeme
noaptea le scobeşte obrajii
mărşăluiesc sub privirea poemelor
ascultă pulsul drumului
spre această clipă exactă
când vor putea privi în spaţiul cuvintelor

*

cucubeu în jurul gâtului
glasul - înnodat
ovalul oglinzii se resoarbe
vocala - înecată
în atară
unda
unei linişti ce se îndepărtează
într-un ecou lichid

*

în încăperile închise ale
visului
alunecând dincolo de
privire
dezacordate
culorile
interpretează împreună un andante

linişte

*

Sub cenuşa liniştii arse
- lămpi aprinse
picături de singurătate vie
- carnea

*

Masca scobeşte obrazul
masca sub mască sub mască sub
în fuga vertiginoasă
a orelor lente
rănite de moarte
sub ultima mască sub ultima
încremeneşte masca de cenuşă

şi o întreagă dâră de cuvinte

Intraţi
în abisul porţii
profile înclinate
în vagi
paralele
intraţi
profile pline
profile găunoase
- bălţite -
pe extazul unor ochiuri
de lumină
profile căzute
în spaţiul izbucnit
din toate părţile deodată

*

sub lumina palidă a cuvintelor
panica albă a paginii
noaptea se rostogoleşte în glas
literele se retrag surde
pe coridorul negru de cerneală
intră în noaptea lor scârţâindă
străbătută de dungi albe
pagina neagră
sub lumina palidă a consoanelor
noaptea nu cade
noaptea se înalţă în glas.

*

cu gleznele îngheţate
mă îndepărtez înlăuntrul prezenţei lui
abia acolo în fine paginile urmează una după alta
albe
ca luminile deşertului
două volute de frig se răsucesc
pe gleznele mele
dar drumul dar drumul

*

cu trupul tumefiat
de o vânătaie a cerului
violentă
culoare lentă
ceas peste ceas
pentru a ajunge spre un deşert atât de lucid

*

noapte naivă
hăituită de amurguri
şi fluturii nelinişţii - dans livid
având puterea de a tăia în spaţiu lagune -
noapte naivă -
ea subţiază adânc murmurul glasurilor
ea scutură visele în ochi vulnerabili
şi anotimpurile slăbite
ea e în stare să cutremure tainele
în priviri umbrite
ea e cea ce închide gesturile în contururi
imobile
dans livid
ziua e-atât de lentă că nu se
mai arcuieşte spre miezul nopţii
dispărut în larg

Prezentare şi traducere
de Constantin CRIŞAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro